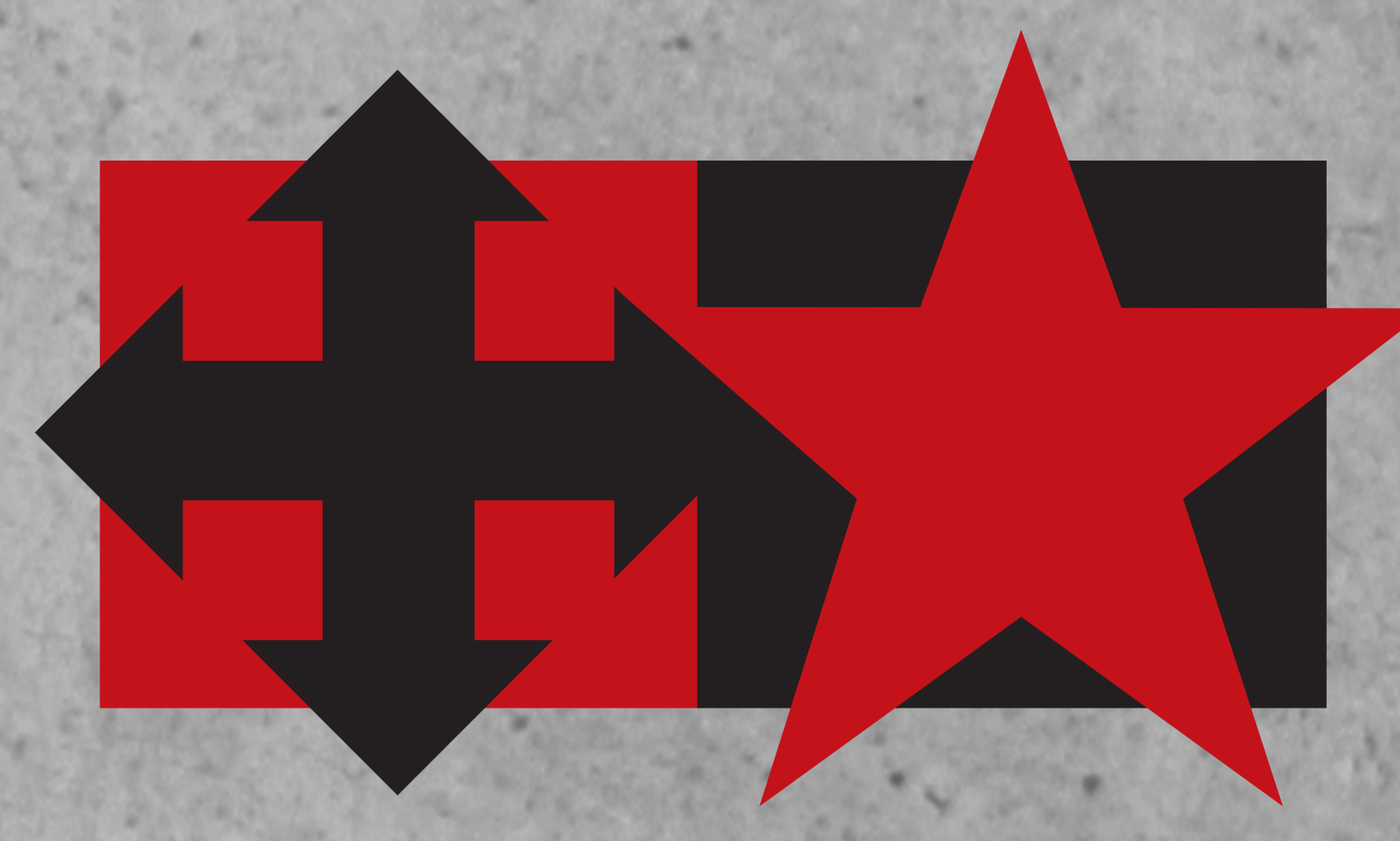

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

PAR BRĪVĪBU UN NEATKARĪBU

BRĪVĪBA DIVAS NEDĒĻAS

1956. gada Ungārijas revolūcija un brīvības cīņas ilga tikai divas nedēļas, bet šie notikumi satricināja pasauli. Revolūcija sagrāva pēc Otrā pasaules kara lielvaru izveidoto iekārtu un atmaskoja padomju tipa teroristiskā režīma nežēlīgo realitāti. Pasaule uz visiem laikiem zaudēja ilūzijas par komunismu. 1956. gada oktobrī ungāru nācija pierādīja, ka ir spējīga pati lemt par savu likteni.

Ilgus gadus apspiestais sarūgtinājums un dusmas izlauzās uz āru revolūcijas veidā. Spontānā sacelšanās kļuva par revolūciju, un, tā kā brīvības pamatnosacījums bija neatkarības atgūšana, tad revolūcija pārvērtās cīņā par brīvību. Pirms sešdesmit gadiem visa pasaule raudzījās uz Budapeštu. Divas nedēļas ilgā cīņā uz dzīvību vai nāvi rādīja, ka tā laika lielvaru spēku samēra apstākļos ungāru cīņai par brīvību faktiski nebija izredžu uzvarēt. Bet Peštas puisi drosme skatīties nāvei acīs smagi iedragāja komunismu un satricināja padomju impēriju.

Pieminot Ungārijas revolūcijas un brīvības cīņu 60. gadadienu, „Terora nama muzejs” izveidojis Peštas puisi piemiņai veltītu ekspozīciju divās valodās.

„Ungāru jaunatne jau atkal veidoja vēsturi, var teikt, ka pasaules vēsturi!”

Gergejs Pongrācs (Pongrátz Gergely)

„Nav mazu tautu, ir tikai tādas, kas nesamierinās; jebkura apspiesta tauta var un tai vajag sacelties ar ieročiem rokās pret šķietami visstiprāko varu brīdī, kad apspiešana jau kļuvusi nezturama un apdraud nācijas eksistenci un tautas garu!”

Bēla Dēnešs (Dénes Béla)

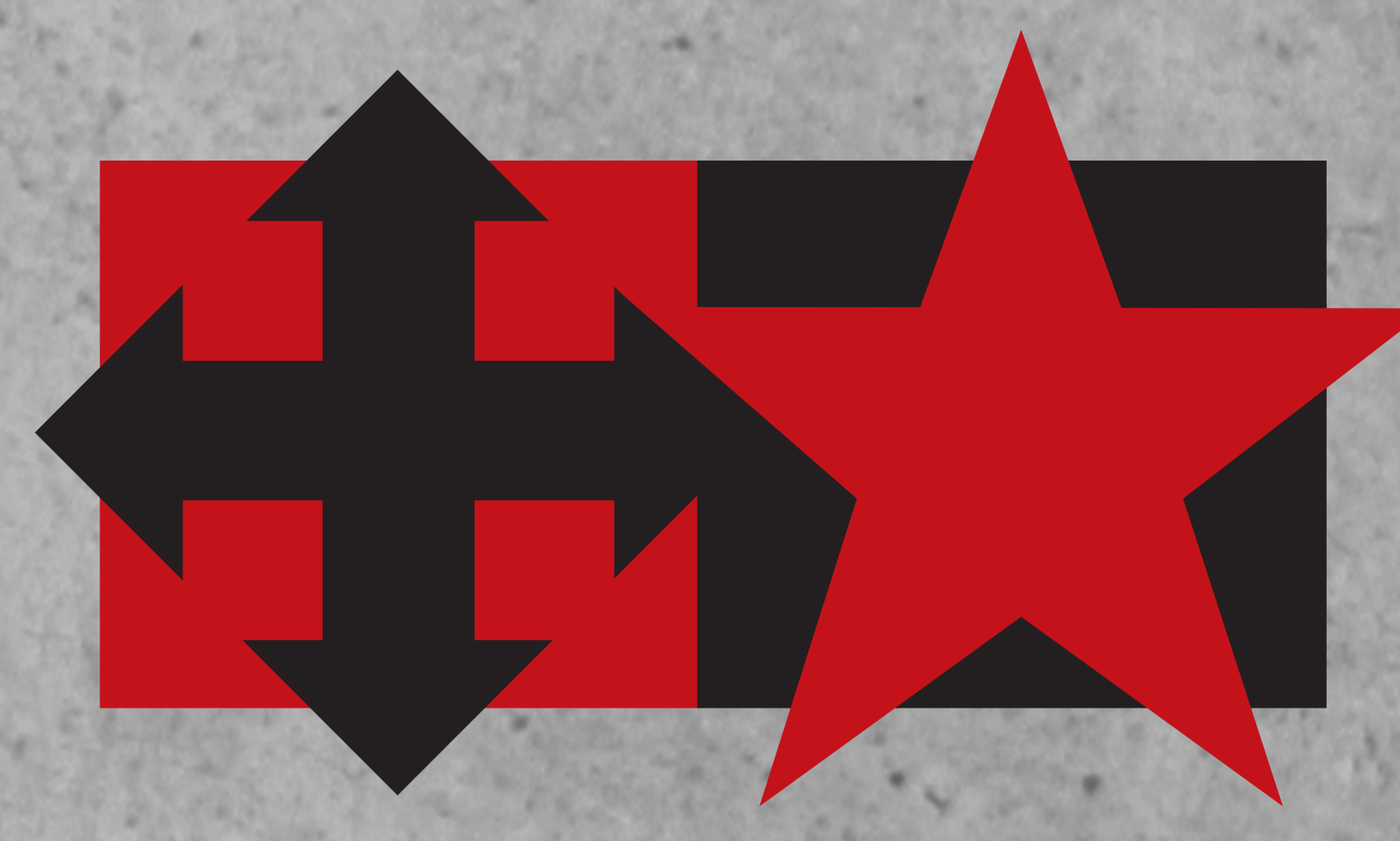

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

KAS BIJA PEŠTAS PUIŠI?

Bruņotajām cīņām pirms sešdesmit gadiem cēlās skolēni, studenti, strādnieku jaunatne – tie bija legendārie Peštas puiši un, protams, arī meitenes. Viņi apzināti vai pēkšņā apņēmībā ņēma rokās ieročus, un līdz pašam pēdējam brīdim viņus vadīja brīvības alkas. Daudzi no viņiem tikai ar grūtībām varēja panest smagās šautenes, bet, bruņojušies ar pusaudžu spītību, viņi cīnījās par brīvību un dzīvi bez bailēm. Bez Peštas un Budas puišiem un meitenēm 1956. gada 23. oktobrī sākusies revolūcija dažu dienu laikā būtu upurēta politiskiem darījumiem. Revolūcijā uzvarēja viņi.

Piecdesmitajos gados pasaule cīnījās ar vēl pavisam svaigām atmiņām par Otro pasaules karu, kā arī ar trešā – kodol kara – draudu rēgu. Ungāru jaunatnei tika stāstīts par kara notikumiem, un kinoteātros rādīja filmas par varonīgajiem padomju partizāniem. Militārā mācība bija obligāta. Filmās redzēto un militārajā mācībā apgūto jaunieši sāka pielietot praksē revolūcijas dienās. Ielās izgājušie Peštas puiši pāris dienu laikā izveidoja organizētu un draudīgu karaspēku, kas no logiem un vārtu ejām apšaudīja padomju tankus. Daudzi no viņiem jau revolūcijas laikā kļuva legendāri. Kaujinieku vidū izplatījās joks: "Kāpēc uzvarēs ungāru brīvības cīņa? Tāpēc, ka uz katra stūra stāv Puškāšs Eči." (Ungāru slavenākā un rezultatīvākā futbolista uzvārds bija Puškāšs, bet iesauka Puškāšs Eči (*Puskás Öcsi*), tulkojumā: puisis ar šauteni.)

„Šie divpadsmit un trīspadsmit gadus vecie bērni deva garīgo spēku turpināt cīņu.”

Gergejs Pongrācs

„Ārsti mani izvadāja pa kaujās ievainoto palātām. Otrajā stāvā bija bērnu nodaļa. Tur es iepazinos ar 12 gadus veco revolucionāru Lajošu, kuram sašāva roku, kad viņš mēģināja uzspridzināt tanku. Viņš gultā spēlējās ar lidmašīnas modeli.

– Lajoš, kāds tev bija ierocis? – es jautāju.

– Ai, man bija tikai veca šautene, – viņš atbildēja. – Ziniet, es no kareivjiem dabūju pistoli, bet Mihājs man to atņēma.

– Kas ir Mihājs?

– Kaimiņu puika. Viņam ir 16 gadu, un viņš ir stiprāks par mani, bet viņam bija tikai tā šautene... Tā bija laba šautene, man tā patika, bet pistole, protams, ir kas cits, – viņš nopūtās.”

Endre Martons (*Marton Endre*)

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

revolúcija bērna acīm

Laimīga bērība nekad nebija bijusi tik reta dāvana, kā 20. gadsimta vidū. Pēc 1930. gada dzimušie kā bērni piedzīvoja Otrā pasaules kara šausmas un uzauga nāves, bruņotu cīņu un pastāvīgu ģimenes traģēdiju apstākļos. Vairums bērnu kļuva pieauguši ļoti ātri. Daudzi no viņiem pēckara komunistiskās diktatūras ikdienu pieredzēja kā pusaudži.

Viens no viņiem – Ģula Čičs (*Csics Gyula*) – piedzima 1944. gada 7. novembrī Budapeštā. Revolūcijas pirmajās dienās, divpadsmit gadu vecumā, viņš sāka rakstīt dienasgrāmatu. Sākumā viņš rakstīja parastā skolas burtnīcā, bet vēlāk īpaši dienasgrāmatai iegādājās lielāku kladi, katru lappusi ierāmēja ungāru nacionālajās krāsās un ilustrēja ar zīmējumiem. Dienasgrāmatā bērna acīm tika atspoguļoti tā laika brīvības cīņu un revolūcijas notikumi. Pēc brīvības cīņu sakāves divpadsmitgadīgais zēns savu dienasgrāmatu noslēpa un tikai pēc trīsdesmit pieciem gadiem, kad 1991. gadā no Ungārijas tika izvests padomju karaspēks, viņš savu dienasgrāmatu izņēma no slēptuves.

1956. gada 23. oktobris. Studentu demonstrācija „Kad izgāju uz ielas, ieraudzīju, ka pie kino *Corvin* trīs kravas mašīnās ved studentus. Uz vienas mašīnas jumta stāvēja kāds students un kļiedza: „Ruskije, uz mājām! Rākoši, pietiek! Nekavēsimies ne mirkli! Imri Naģu (*Imre Nagy*) par vadītāju!” Vēlāk es pavadīju Maju uz ticības mācības stundu, jo viņa baidījās iet viena. Atpakaļceļā uz mājām satikām demonstrantu pūli, kas pie Nēpsinhāza ielas apstājās un nodziedāja Himnu. Vakarā mēs noklausījāmies Ernē Gerē (*Gerő Ernő*) runu. Tobrīd Gorē bija pie studijas. Es aizgāju gulēt deviņos. Gultā gulēdams, vēl dzirdēju, ka kaut kur kļiedza: “Gāzīsim Staļina pieminekli! Nolādētais Gerē!”

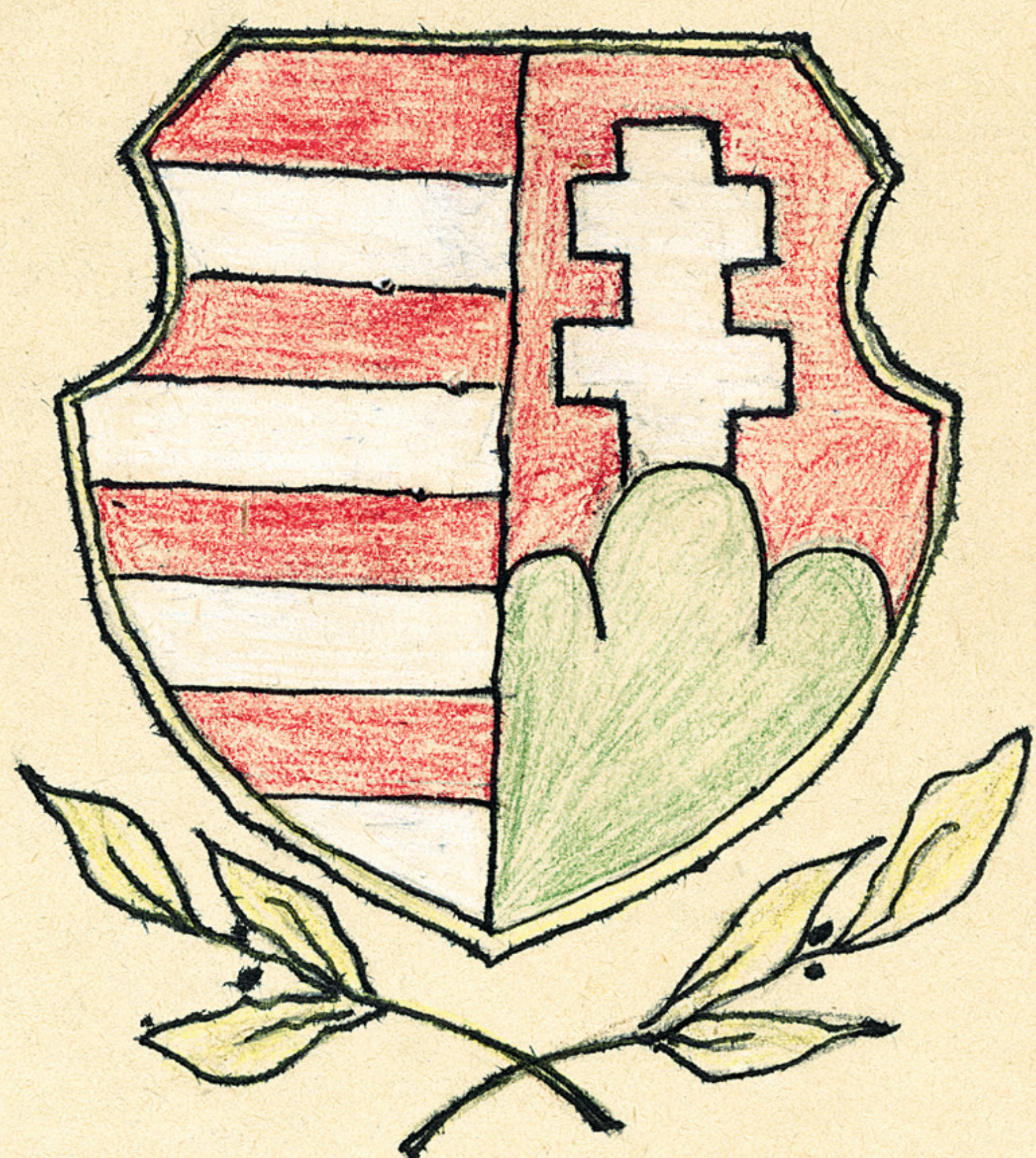
1956. gada 24. oktobris. Revolūcija ir sākusies „Man bija žēl to labo grāmatu, bet visi teica – lai tik deg. Liptaji, kurš dzīvo netālu un kopā ar mani mācās pie Kīgoša, nozaga divas grāmatas. Mēs redzējām apgāztus tramvajus. Šeit daudzi sacīja, ka Staļina pieminekli ir tepat, bulvāra un Rākoci prospekta krustojumā. Tanki nevarēja braukt pa galveno ielu, tādēļ tie brauca pa mūsu ielu, notika apšaušana, un tankam tika sašauta eļļas tvertne, visa mūsu iela bija pilna ar eļļu.”

1956. gada 1. novembris, Mirušo piemiņas diena, Mindsenti (*Mindszenty*) runā pa radio. „Pieminot brīvības cīņās kritušos un mirušos, vakarā logos dega sveces.”

1956. gada 4. novembris. Krievi uzbrukuši mūsu dzimtenei „Pamodos ap sešiem un dzirdēju šāvienus. Nodomāju: kas tad tas, jau atkal šauj? Beži tante ieslēdza radio, un tieši pārraidīja Imres Naģa runu, viņš teica aptuveni tā: „Šodien rītausmā padomju karaspēks sāka uzbrukumu mūsu galvaspilsētai, uzbrukuma acīmredzamais iemesls – gāzt tautas varu. Mūsu vienības cīnās.” Pēc tam atskaņoja himnu un uzsaukumu, un tad vēlreiz visu atkārtoja vācu, franču, angļu un poļu valodā. Pēc tam Imre Naģš aicināja Pālu Malēteru (*Maléter Pál*) un Ištvanu Kovāču (*Kovács István*) nekavējoties doties no krievu nometnes uz Parlamentu. Tad mēs aizgājām pie Sabadoša ģimenes, bet mājas pārējie iedzīvotāji devās uz patvertni. Mēs turpinājām klausīties radio, tas apklusā pulksten 9.14, bet mēs to neizslēdzām, un tad pēkšņi sāka skanēt “Brīvā Eiropa”, kas paziņoja, ka krievi ir apcietinājuši Imri Naģu.”

1956. gada 9. novembris. Neliela pastaiga „No rīta lasīju grāmatas. Pēcpusdienā ar mammu aizgājām pie Beži tantes. Kad nonācām uz Rākoci prospekta, mums pavērās bēdīgs skats: bija daudz sašautu māju, nobrukušu sienu un norautu elektrības vadu. Sv. Roha baznīcas tornis bija nogāzies. Neskatoties uz divstāvu izmēra karogu ar sarkanu krustu, Sv. Roha slimnīcai bija trāpījuši pieci šāviņi. Universālveikala „Kvalitāte” viens stāvs bija pilnībā izdedzis. Mājās atgriezāmies, ejot pa Vešelēni ielu un bulvāri. Paskatījāmies, vai Vali tantes mājai nav kas bojāts. Mēbeļu veikals uz Vešelēni ielas stūra bija izdedzis. Māja Eržēbetes bulvārī 4 bija sagrauta.”

1956.

Isten áldd meg a magyart!

26.

1956. XI. 1. Csütörtök
HALOTTAK NAPJA - MINDSZENTY BESZÉL A RÁDIÓBAN

Peggyel elvártam. Később anyu azt mondta, hogy Gyula azt az üzemet hagyta, hogy menjek el Bözsi nénihez, mert beteg. Én előbb egy 1/2 órát a mentővel Jánoshoz és csak ezután mentem el Bözsi nénihez. Egy teát főztem neki és hazajöttem, de Bözsi néni azt mondta, hogy délután is jöjök vissza, ezért én a naplómmal és a tollfüzetemmel együtt visszamentem. Délután a telefonátörrel rajzoltam. Este az ablakokban gyertyák égtek a szabadságharcokban elesettek és a halottak napja emlékére. A rádió bejelentette, hogy újabb orosz csapatok érkeztek Magyarországra. Ez ellen Nagy Imre tiltakozott. A rádió még közölte, hogy megszűnik az „Esti Budapest” és a „Szabad nép” és helyette „Tűz Ujraig” és „Szabad szó” lesz. Este lekiáltották Magyarországot fenyegetését és Mindszenti beszédét mondták.

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

CEĻŠ LĪDZ REVOLŪCIJAI

Otrā pasaules kara beigās Sarkanā armija okupēja Ungāriju. Okupanti ieviesa komunistu diktatūru, brīvas vēlēšanas vairs nevarēja notikt, un varu pārņēma vienīgā partija – „Ungārijas Darbaļaužu partija”. Komunistiskās partijas vadītais Valsts drošības dienests (ungāru valodā *Államvédelmi Hatóság* jeb AVH) jebkurā brīdī varēja arestēt jebkuru, ko dienests arī darīja. Pret katru trešo ungāru tika ierosināta kāda lieta, katru dienu notika aresti un vairāk nekā 400 cilvēkiem „miera laikā” tika piespriests un izpildīts nāvessods. Visos sabiedrības slāņos pret komunistu diktatūru veidojās pretošanās kustība, visā valstī dibinājās antikomunistiskas grupas. Atmaskošanas gadījumā to organizatoriem draudēja ilgs cietumsods vai nāves spriedums. No 1945. līdz 1956. gadam vairāk nekā 50 procesos notiesāja ap 1500 cilvēku, kurus apsūdzēja „pretvalstiskā darbībā”.

Kad 1955. gada lielvalstu vienošanās rezultātā no Austrijas tika izvests padomju karaspēks, daudzos ungāros modās cerība, ka okupanti pametīs arī Ungāriju. Neskatoties uz miera līgumu, padomju karaspēka daļas uzturējās Ungārijā, skaidrojot to ar savu Austrijā dislocēto daļu apgādi. Tā bija liela vilšanās sabiedrībā, kad Ungārijas komunistiskās valdības ministru prezidents Andrāšs Hegedišs (*Hegedüs András*) lūdza Padomju Savienību, lai tā arī turpmāk bāzē savas armijas daļas Ungārijā. Sarūgtinājumu palielināja 1956. gada februārī PSKP XX kongresā izskanējusi partijas ģenerālsekretāra Ņikitas Sergejeviča Hruščova runa, kurā viņš Staļina laiku nosauca par noziedzīgu un teroristisku. Slepenā runa ātri vien nonāca atklātībā un iedragāja komunistu pašapziņu.

Līdz 1956. gadam Ungārijas sabiedrībā krājusies spriedze bija tuvu sprādzienam. Ziņas par Poznaņas notikumiem izplatījās zibens ātrumā. Oktobrī Segedas studenti nodibināja neatkarīgu organizāciju, kurai pievienojās arī citu universitāšu studenti. 22. oktobrī Budapeštas Tehniskās universitātes studenti formulēja savus galvenos mērķus: izvest padomju karaspēku un pārveidot valsts iekārtu uz demokrātisku, izveidot daudzpartiju sistēmu, ieviest vārda un preses brīvību, aizvākt Staļina pieminekļus un izveidot jaunu valdību.

„Visa padomju karaspēka izvešana no Ungārijas, kā to nosaka miera līgums. Obligāto valsts nodevu pārskatīšana un individuālo zemnieku atbalstīšana. Tautai svešā ģerboņa aizstāšana ar agrāko Košuta ģerboni. Nekavējoties aizvākt apspiedēja un patvaļības simbolu – Staļina pieminekli.”

Fragmenti no Ungārijas Universitāšu un augstskolu studentu asociācijas prasībām

„Vairs nekāda komunisma, jo mums visu atņēma. Tāpat mūs vienkārši izputināja. Palika trīs gultas, viens galds, četri krēsli, viens skapis un krāsns. Mums atņēma visu. Esmu nolēmis līdz mūža galam cīnīties pret komunismu. Visu laiku domāju, kā varētu kaitēt tiem pretīgajiem komunistiem”.

Šāndors Sabo (*Szabó Sándor*)

„Mums visiem bija bail, mēs ļoti baidījāmies gan no kaimiņiem un draugiem, gan no labvēļiem un nelabvēļiem. Mēs baidījāmies pat viens no otra.”

Edina Kosmovski (*Koszmovszky Edina*)

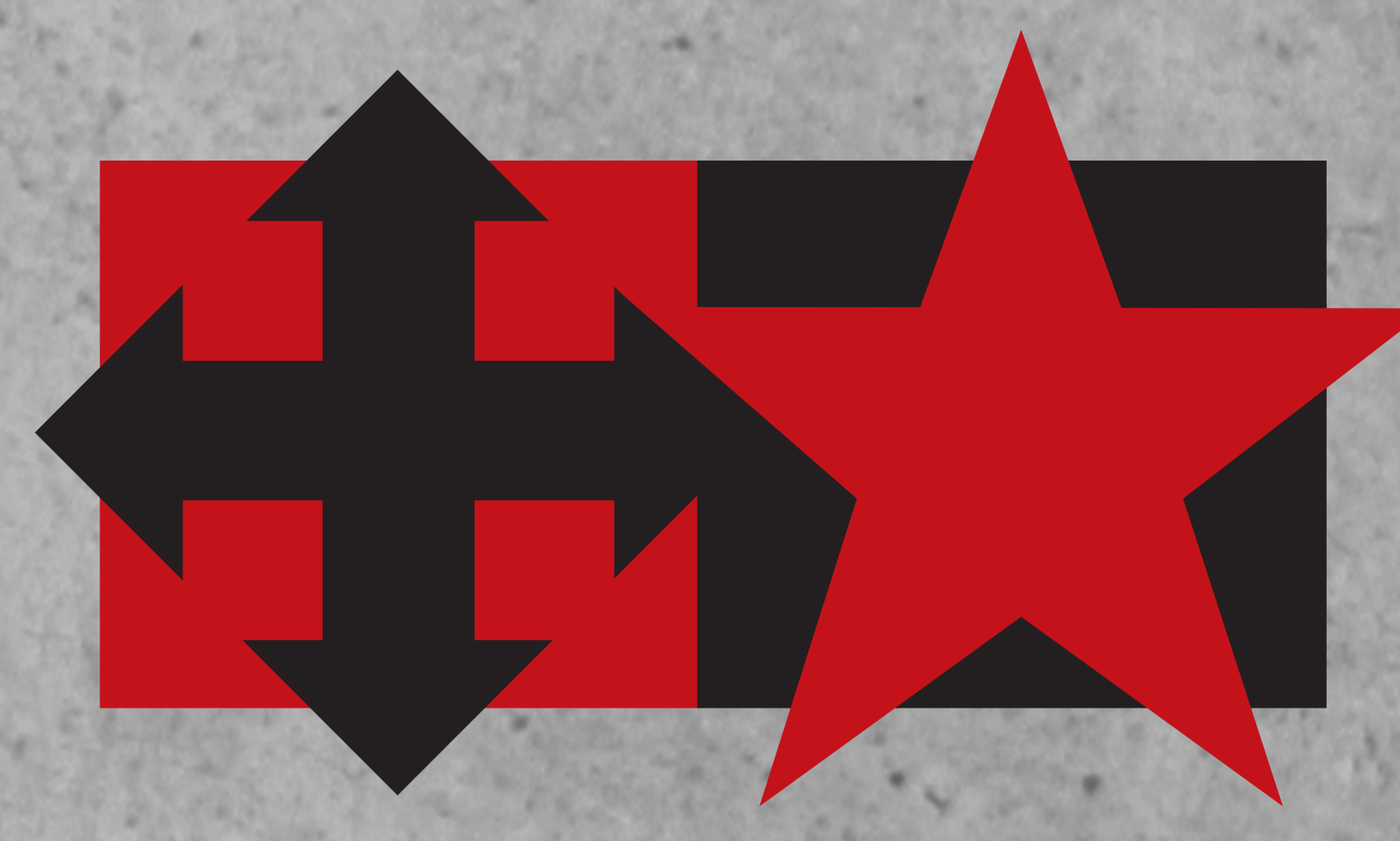

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

1956. GADA 23. OKTOBRIS

23. oktobrī Budapeštā studenti sarīkoja demonstrāciju. Varas vīri bija neziņā, atļaut to vai aizliegt. Viņu neizlēmība bija kā eļļa ugunī. Studenti devās pie Jožefa Bema (*Bem József*) pieminekļa, pūlis kļuva aizvien lielāks un dedzīgāks, tad viena daļa devās uz laukumu pie Parlamenta. Laukumā runu teica Imre Naģs, kas savu agrāko reformu dēļ tautā bija daudz populārāks nekā pārējie komunistu vadītāji. Pirmais viņa teiktais vārds bija: "Biedri!" Gandrīz divsimt tūkstošu lielais pūlis nepatikā atsaucās: "Mēs neesam biedri!" Tas bija brīdis, kad viss izmainījās.

Tajā pašā laikā cita grupa demonstrantu devās gāzt ienīstā diktatora Staļina milzīgo pieminekli. Pēc vairāku stundu darba ap pusdesmitiem vakarā desmit metrus augsto pieminekli izdevās nogāzt no postamenta. Uz postamenta palika tikai zābaki. Cilvēki uzreiz sadalīja pieminekli gabalos, kurus aiznesa līdzī kā revolūcijas suvenīrus. Vēl kāda cita grupa kopā ar demonstrantiem no Parlamenta laukuma, kur ļaudis bija piedzīvojuši vilšanos un kļuva aizvien pārdrošāki, devās uz Radio ēku, lai tur nolasītu savas prasības. Radio vadība prasības neļāva nolasīt, un ēku apsargājošie Valsts drošības dienesta darbinieki mēģināja pūli izklīdināt. Drošībnieki sāka šaut uz demonstrantiem, bet asiņainā cīņā revolucionāri ieņēma Radio un revolūcija uzvarēja.

„Mēs aizgājām uz Košuta laukumu, un tad parādījās tie karogi ar izgrieztiem ģerboņiem.”

Šāndors Pekāls (*Pechál Sándor*)

“Staļina pieminekļis, tam apkārt mirgo liesmas, lodāmuri, prožektoru gaisma naktī, tēlnieki (tā cietumos sauks tos, kas gāza pieminekli, savukārt tos, kas demontēja zvaigznes, sauks par astronomiem) kuri strādā, lai gāztu lielo tautas vadoni.”

Gābors Karātšons (*Karátson Gábor*)

“Blaha Lujzas laukumā Staļina galvai jau bija plaisa, jo to sita ar lieliem āmuriem. Kāds uz Staļina galvas uzcēla astoņus vai deviņus gadus vecu bērnu. Viņam bija avīze, ko viņš ielika plaisā, aizdedzināja un tad sauca: “Skatieties, kā liesmo spožais prāts!” Es neticēju savām acīm. Tas bija brīnišķīgi!”

Šāndors Sabo

“No Staļina pieminekļa bija palikuši tikai zābaki, Radio ēka bija aplenkta, padomju tanki brauca pa Budapeštas ielām – revolūcija bija sākusies. Un, lai gan tai nebija ne vadītāju, ne scenārija, tā uguns ātrumā izplatījās pa visu valsti.”

Endre Martons

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

REVOLÚCIJAS CÍŃAS

24. oktobra rītā galvaspilsētā iegāja Ungārijā dislocētās padomju armijas daļas. Viņi rēķinājās ar ātru uzvaru, bet sacelšanās dalībnieki, bruņojušies ar vieglajiem ieročiem un degmaisījuma pudelēm, vairākos krustojumos apturēja padomju tankus. Padomju armijas iejaukšanās revolūciju pārvērta par brīvības cīņu. Budapeštā sākās cīņa par dzimteni. Emocijas vēl vairāk uzkurināja tas, ka 25. oktobrī uz mierīgajiem demonstrantiem sāka šaut no tuvējo māju jumtiem un tankiem, kas bija izvietoti laukumā pie Parlamenta. Nežēlīgajā asinspirtī gāja bojā gandrīz astoņdesmit cilvēku un vairāk nekā trīs simti tika ievainoti.

Ungāru brīvības cīnītāju atjautība bija bezgalīga: tika ieziepētas ielas, pa kurām tanki slīdēja, no bruņakmens tika celtas barikādes, tika izgatavotas degmaisījuma pudeles un ziņots par tanku pārvietošanos. Revolucionāru panākumus stiprināja tas, ka viņus atbalstīja ne tikai visa pilsēta, bet arī visa valsts. Brīvības cīnītāju grupas Budapeštā padomju vienībām nodarīja lielus zaudējumus – tām atņēma bruņu mašīnas, munīciju un armijas aprīkojumu, kā arī atbruņoja padomju karavīrus. Uzbrukumi sacelšanās dalībnieku centriem piedzīvoja neveiksmi. Neveiksmīgi bija arī komunistu mēģinājumi ar dažādu nelielu priekšrocību piešķiršanu sanaidot revolucionārus un iedzīvotājus, kas viņus atbalstīja. Ungāru tautas vienotā nostāja cīņā par brīvības atgūšanu piespieda komunistu varu atkāpties. 1956. gada 28. oktobrī šķita, ka revolūcija varētu sasniegt savu mērķi.

„Vissliktākais bija tas, ka ļoti daudzās mājās slēpās Valsts drošības dienesta darbinieki, un viņi citu pēc cita nošāva sacelšanās dalībniekus.”

Māria Šebeštjēna (Sebestyén Mária)

„Dažas minūtes pirms kaujas mūs pārņēma nāves bailes. Bet, kad jau cīnījāmies, tad vairs nebija laika baidīties.”

Gergejs Pongrācs

„Maiznieki strādāja dienu un nakti, zemnieki piegādāja miltus un visu citu, nevienam nebija jābadojas.”

Bēla Dēnešs

„Nabagu atombumba – Molotova kokteilis – pusaudžu rokās kļuva par nāvējošu ieroci. Vienreiz noskatījos, kā kādā no Budas ielām pie Maskavas laukuma divi negantnieki apmēram 15 gadus vecas neglītas sarkanmates vadībā izrēķinājās ar tanku. Uzdevums bija vienkāršs – trīs pusaudži kā rotaļādamies to izpildīja ar absolūtu precizitāti. Viņi bija vārtu ejā, kādus 100 metrus no laukuma, un rokās turēja ar benzīnu pildītas pudeles. Tajā brīdī, kad tanks brauca garām mājai, meitene deva pavēli: Tagad!”

Endre Martons

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

UZVARA

1956. gada 28. oktobrī Imre Naģs paziņoja par padomju armijas vienību tūlītēju izvešanu no Budapeštas. Tika pārtraukta visvairāk ienīstās organizācijas – politiskās policijas, Valsts drošības dienesta darbība. Sekoja sacelšanās dalībnieku amnestija, ienīsto Rākoši ģerboni nomainīja ar Košuta ģerboni, kas bija kļuvis par revolūcijas simbolu, un 15. marts atkal tika pasludināts par nacionālo svētku dienu. Dienas laikā apklusā ieroči, un brīvības cīnītāji varēja atpūsties. Vakarā atcēla aizliegumu iziet no mājām. Budapeštas ielās iestājās miers.

Oktoobra beigās izveidojās un sāka darbu neatkarīgas un demokrātiskas ungāru institūcijas: revolucionārās un nacionālās komitejas, kas pildīja valsts pārvaldes uzdevumus; strādnieku padomes, kas pārvaldīja darba vietas; revolūcijas militārās padomes, kas uzraudzīja tiesībsargājošās iestādes; Zemessardze, kuras sastāvā bija sacelšanās dalībnieku grupas. Darbību uzsāka arī revolūcijas laikā no jauna izveidotās politiskās partijas, kuru darbība ar varu tika pārtraukta pēc 1945. gada. Un tad jau 23. oktobrī formulēto prasību izpildīšana likās ar roku aizsniedzama.

1. novembrī Imres Naģa valdība pasludināja Ungāriju par neatkarīgu un neitrālu valsti. 3. novembrī ministru prezidenta Imres Naģa vadībā tika izveidota jaunā, vairākpartiju valdība. Budapeštā sāka novākt drupas, tika atjaunota satiksme un atvērti veikali. Ungārijā sākās jauna, brīva dzīve.

„Biedri nevar uzkundzēties masām, jāpiebilst, ka pret komunistiem noskaņotie kļūst aizvien nekaunīgāki.”
PSKP CK prezidija locekļu Anastasa Mikojana un Mihaila Suslova ziņojums 1956. gada 29. oktobrī

„Revolūcija ir uzvarējusi!”
Ungārijas Universitāšu un augstskolu studentu asociācija 1956. gada 29. oktobrī

„Uz pilsētas jumtiem vairs neskan šāvieni, tikai lietus lāses pil klusi un pacietīgi. No mitrā bruģa pazūd asins pēdas, un varbūt beidzot iestāsies miers. Bet mēs visi atcerēsimies šo nedēļu!”
Laikraksts *Magyar Nemzet* (tulkojumā – „Ungāru Nācija”), 1956. gada 30. oktobrī

„Mums, komunistiem, ir skaidrs, ka esam zaudējuši. Vēlēšanās mūs sagaida pilnīga izgāšanās – viņš teica. – Bet mēs esam to pelnījuši, jo šo desmit gadu laikā esam pieļāvuši daudz kļūdu.”

Endre Martons

„Boļševiku varas simboli pazuda dažu stundu un dienu laikā! Staļina pieminēklis Vārošligetā bija pirmais, no tā palika pāri tikai tukši zābaki, pavērsti pret debesīm. Netālu no manām mājām bija ložu un lādiņu šāvieni sacaurumotā Budas rajona daudzstāvu Galvenā pasta ēka. Milzīgā sarkanā zvaigzne uz ēkas jumta naktīs spīdēja un bija tālu redzama. Satriecoši bija redzēt brīvprātīgos, kas, riskējot ar savām dzīvībām, rāpās augšā un tikmēr nelikās mierā, kamēr ar cirvjiem un āmuriem bija salauzuši visu dzelzs konstrukciju.”

Bēla Dēnešs

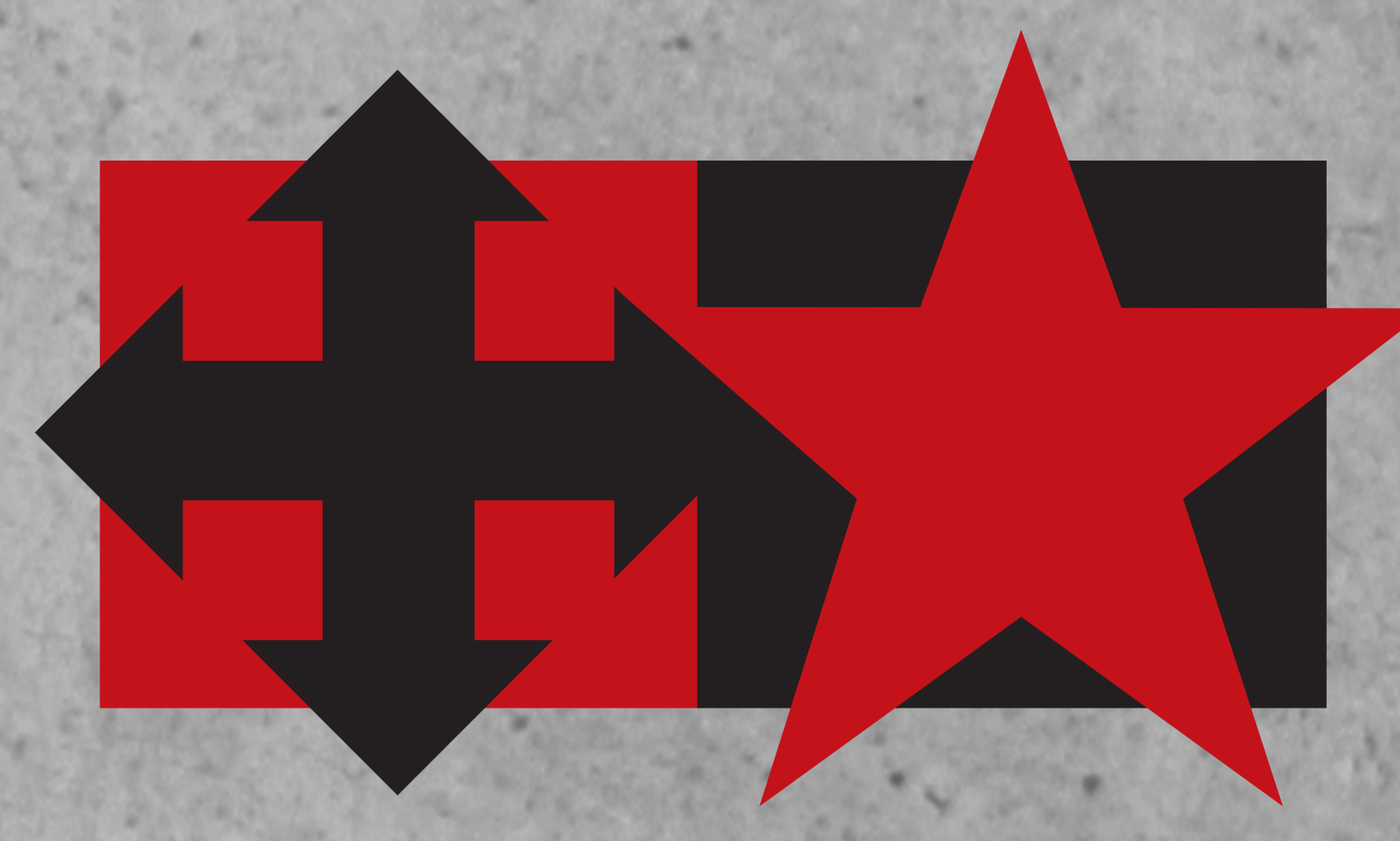

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

KARŠ PRET UNGĀRIJU

Lai gan padomju armija 30. oktobrī sāka savu vienību izvešanu no Budapeštas, tā valsti nepameta, bet gan sāka gatavoties militārai operācijai pret Ungāriju. Padomju impērijas vadītājiem šķita, ka Ungārijas „zaudēšanai” būtu neparedzamas sekas, un tādēļ tika iedarbināta militārā mašīnērija, kas varētu apspiest vai pusi Eiropas. 1956. gada 4. novembra rītā Budapeštas iedzīvotājus, kas sapņoja par brīvību, pamodināja lielpulciņi šāvieni un kāpurķēžu žvazdoņa – rītausmā padomju armija sāka uzbrukumu galvaspilsētai, tika izveidota Maskavas akceptētā Jānoša Kādāra (*Kádár János*) marionešu valdība. Pavisam drīz izskanēja revolūcijas ministru prezidenta Imres Naģa pēdējā radio uzruna: „Šorīt padomju armijas vienības sāka uzbrukumu mūsu galvaspilsētai, uzbrukuma mērķis ir gāzt likumīgo Ungārijas demokrātisko valdību. Mūsu vienības cīnās. Valdība ir savā vietā. Es šo paziņoju savai tautai un pasaules medijiem!”

Padomju Savienība pret Ungāriju vērsa tik spēcīgu un postošu karaspēku, ka ungāru cīnītājiem faktiski nebija nekādu izredžu. Ungārijā iebrukušajām padomju armijas daļām pretī stājās ar vieglajiem ieročiem bruņotie Peštas puisi un dažas apņēmības pilnas revolucionāru grupas.

„Padomju tanki kopš rītausmas apšauda galvaspilsētu. Vēl vakar vakarā runāja par to, ka trīs nedēļu vai trīs mēnešu laikā padomju vienības pametīs valsti. Jau tad, kad viņi to teica, tika lādēti lielpulciņi.”

Radio „Brīvā Eiropa”, 1956. gada 4. novembrī

„Mēs nekad neatzīsim marionešu valdību, kas izveidota no dzimtenes nodevējiem un nācijās slepkavām.”

Revolucionārā jaunatne, 1956. gada 5. novembrī

„Visu nakti pa Peštas prospektu uz iekšpilsētas pusi dārdēdami virzījās tanki. Beigās mums teica, lai pierakstām un no rīta paziņojam, cik tanku ieradies. Bet jau rītausmā sāka dārdēt lielpulciņi, mēs tos dzirdējām. Mēs bijām ļoti nikni. Viss, kas mums bija, šķita pazemots un padarīts nevērtīgs. Jo bija taču runāts, ka padomju armija izies no Budapeštas.”

Atila Sabo (*Szabó Attila*)

„4. novembra rītā es stāvēju sardzē. Pulksten 4.30 no Naģvāradas laukuma atskanēja liels troksnis, tad sākās krievu invāzija, tanki sāka braukt iekšā. Tad es izšāvu gaisā, tas bija trauksmes signāls.”

Ģerģs Māriāši (*Máriási György*)

„Viens pieaugušais iekliedzās: „Visiem gulties!” Droši vien viņš bija dienējis armijā un labāk saprata situāciju. Es nokritu, pārējos pie zemes nospieda pieaugušie, visi gulēja, un tad tajā mirklī, tas viss notika dažu sekunžu laikā, viens T 34 tanks no Illē prospekta izšāva, un šāvieni sagrāva 60 cm biezu sienu cilvēka augstumā.”

Kārojs Terē (*Törő Károly*)

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

BRUŅOTĀS VIENĪBAS BUDAPEŠTĀ

Peštas puīši jau 24. oktobra rītausmā sāka gatavot pozīcijas pilsētas stratēģiski svarīgākajās un labi aizsargājamās vietās. Lielākie pretošanās centri izveidojās Budā, Sēna laukumā un tā apkārtnē, kā arī Morica Žigmonda laukumā. Bruņotas vienības izveidojās Peštā, Jožefvārošā un Ferencvārošā, kā arī pilsētas nomales rajonos. Vissvarīgākās atradās Korvina šķērsielā, Tízolto ielā un Baroša laukumā.

Šajās bruņotājās vienībās pārsvarā bija par Peštas puīšiem sauktie jaunieši: palīgstrādnieki, raktuvju strādnieki, tehnikumu audzēkņi, universitāšu studenti, kas ņēma rokās ieročus, lai izcīnītu dzimtenes neatkarību. Visa valsts atbalstīja bruņotās vienības: medicīnas studenti un sanitāri pievienojās, lai palīdzētu ievainotajiem, citi gādāja pārtiku vai palīdzēja citādi. Pēc 28. oktobra pamiera daudzi sacelšanās dalībnieki pieteicās revolucionārajā, kārtību sargājošajā organizācijā – Zemessardzē.

Spontāni izveidoto bruņoto vienību dalībnieki īsā laikā saliedējās un bieži vien cīņās panāca nopietnus rezultātus. Pēc 4. novembrī saktā vispārējā uzbrukuma viņi nodarīja smagus zaudējumus padomju armijas vienībām. Viņu ziedošanās revolūcijas vārdā ir viens no izcilākajiem notikumiem ungāru nācijas vēsturē.

„Kinoteātra Corvin priekšā bija kāda ēka, jau sabrukusi. Ēkas drupas kalpoja par aizsegu. No Borāroša laukuma puses brauca divi krievu tanki. Mēs no drupu aizsega uz abiem tankiem metām ar benzīnu pildītas pudeles, tad šāvām ar šautenēm, jo tikai tā varējām likt tiem uzliesmot.”

Miklošs Kecels (*Keczöl Miklós*)

„Tankiem pārvietoties traucēja dedzīgie jaunieši, kas jau bija apguvuši partizānu cīņas mākslu, viņi nepārtraukti šāva no jumtiem un vārtu ejām. Puīšu drosme bija apbrīnojama.”

Laikraksts *Népszava* (tulkojumā – „Tautas Balss”), 1956. gada 2. novembrī

„Cīņām jau no paša sākuma līdz pat beigām bija aizsardzības raksturs, mēs pirmie nesākām nevienu reizi. Mēs aizsargājām savu pilsētas daļu. Ja nāca uzbrukums, tad mēs aizstāvējāmies visiem spēkiem līdz pēdējai iespējai.”

Ištivāns Anģals (*Angyal István*)

„Kad mani atbrīvoja, es devos uz Korvina šķērsielu un pievienojos turienes bruņotās sacelšanās grupai. Es uzzināju, ka revolūcijas laikā vissmagākās cīņas starp ungāru sacelšanās dalībniekiem – brīvības cīņtājiem un padomju vienībām, kas mums uzbruka, bija risinājušās Korvina šķērsielas apkārtnē.”

Jenē Šujānskis (*Sujánszky Jenő*)

„Atveda smagu liulgabalu un teica, ka man būs liulgabalā jālādē šāviņi. Pirmajā šāvienu reizē nodomāju, ka palikšu kurls. Vēl ilgi jutu spiedienu ausīs. Es tur biju četras dienas. Mēs stāvējām un gaidījām, kad brauks tanki, un tad mēs tiem devām virsū. Daudzus tankus tur sašāvām, visa III. prospekta garumā, daudzi sadega.”

Lāslo Almāši (*Almási László*)

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

MŰSU VAROŇI

„Mēs aizturējam 690 cilvēkus. Vecākajam bija 28 gadi. Vairāki simti bērnu bija 14–18 gadus veci.”

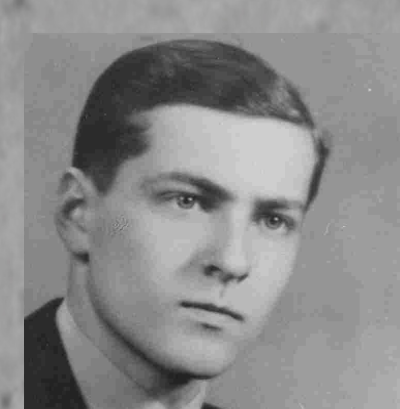
Ungārijas Darbaļaužu partijas Centrālā komiteja, Láslo Feldešs (*Földes László*), 1956. gada 26. oktobrī

„Velti mēs dzinām mājās 12–13 gadus vecus bērnus, viņi negāja projām.”

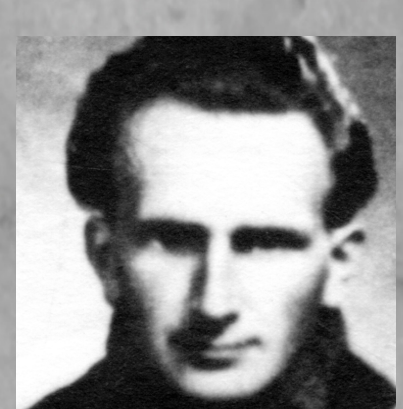
Gergejs Pongrācs

„Vairākums jauniešu vēl nebija sasnieguši 18 gadu vecumu. Viņi bija aizbēguši no mājām, lai stātos brīvības cīņā rindās. Bulvāra bruģis bija klāts ar viņu līķiem. Viņu asinis sajaucās ar lietu, bet pat tad, jau sastinguši, viņi spieda sev klāt šautenes.”

Laikraksts *Igazság* (tulkojumā – „Taisnība”), 1956. gada 30. oktobrī

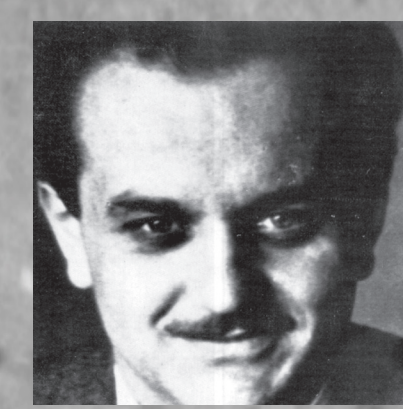
Lajošs Ācs (*Ács Lajos*, 1938–1959)
VIII un VII rajons. Bruņots revolu-
cionārs, turpināja pretošanos arī pēc
revolūcijas apspiešanas. Izpildīts
nāvessods.

Emils Diera (*Diera Emil*, 1925–2013)
IX rajons. Bruņots revolucionārs,
kareivis, viens no Kiliāna kazarmu
aizstāvjiem.

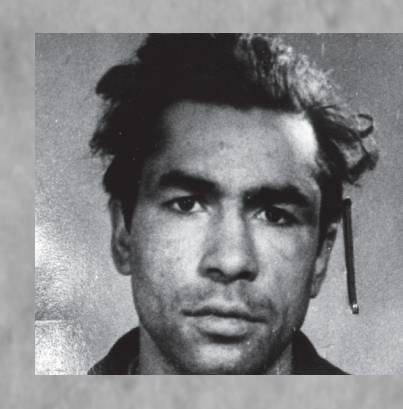
Tivadars Gerģs Koroi (*Koroly Tivadar
György*, 1928–2013) XIX rajons. Leitnants,
Kispeštas Zemessardzes komandieris.
Apcietināts.

Láslo Regēci-Naģs (*Regéczy-Nagy László*,
1925) V rajons. Sakarnieks starp Istvānu
Bibo (*Bibó István*), Ārpādu Gencu (*Göncz
Árpád*) un Lielbritānijas vēstniecību.
Apcietināts.

Istvāns Anģals (*Angyal István*,
1928–1958) IX rajons. Tizolto ielas
bruņotās grupas vadītājs. Izpildīts
nāvessods.

Gābors Dilinko (*Dilinkó Gábor*, 1929–2014)
VIII rajons. Bruņots revolucionārs, Korvina
šķērsielas bruņotās grupas loceklis.
Apcietināts.

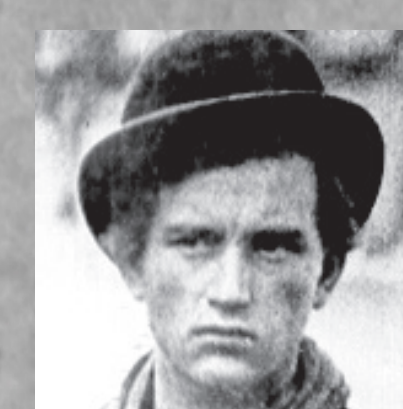
Pēters Mansfelds (*Mansfeld Péter*,
1941–1959) II rajons. Revolucionārs,
Sēna laukuma bruņotās grupas biedrs.
Pēc revolūcijas apspiešanas piedalījās
bruņotajā pretošanās kustībā. Izpildīts
nāvessods.

Pāls Rēmiāšs (*Rémiás Pál*, 1930–1958)
XX rajons. Leitnants, cīņijās pret padomju
armiju pie Jutas dambja. Izpildīts
nāvessods.

Láslo Balāšs-Piri (*Balás-Piri
László*, 1935) VIII rajons. Bruņots
revolucionārs, Budapeštas Medicīnas
zinātņu universitātes Zemessardzes
loceklis. Apcietināts.

Jožefs Tibors Feješs (*Fejés József
Tibor*, 1934–1959) VIII rajons. Bruņots
revolucionārs, Korvina šķērsielas bruņotās
grupas biedrs. Izpildīts nāvessods.

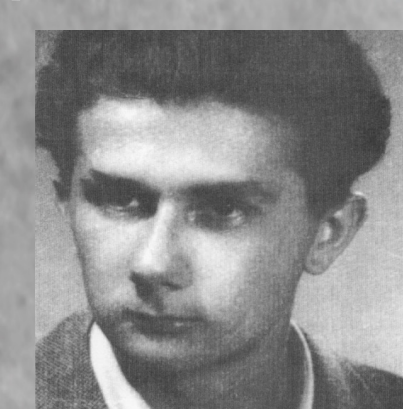
Atila Naģs (*Nagy Attila*, 1933–1992)
Miškolca. Boršodas novada Strādnieku
padomes priekšsēdētāja vietnieks.
Apcietināts.

Kārojs Šorns (*Sorn Károly*, 1931)
XXI rajons. Kirājerdē (*Királyerdő*)
izveidotās bruņotās grupas vadītājs.
Emigrējis.

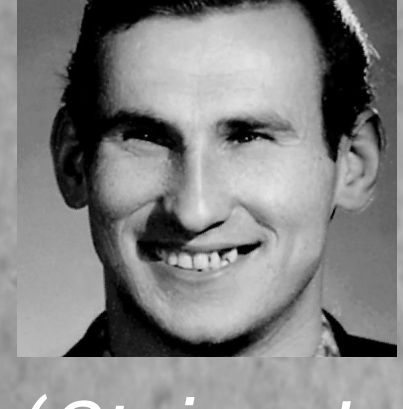
Erzēbete Bakoša Gulānē Šalaberte (*Bakos
Guláné Szalabert Erzsébet*, 1930–1958)
XIII, VII un VIII rajons. Revolucionāre,
piedalījās bruņotās cīņās kopš revolūcijas
sākuma. Izpildīts nāvessods.

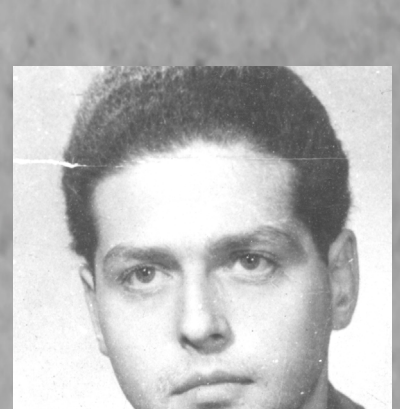
Atila Gērecs (*Gérecz Attila*, 1929–1956)
VIII rajons. Bruņots revolucionārs,
atbrīvots no cietuma kā politiskais
ieslodzītais. Kritis cīņu laikā.

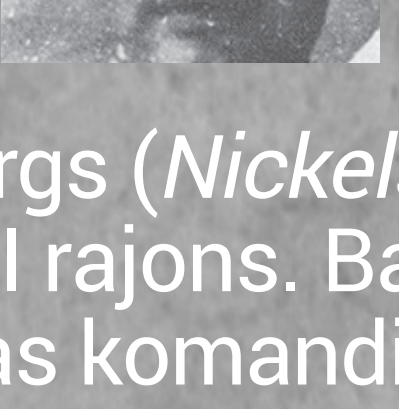
Láslo Nikelsburgs (*Nickelsburg László*,
1924–1961) VII rajons. Baroša laukuma
bruņotās grupas komandieris. Izpildīts
nāvessods.

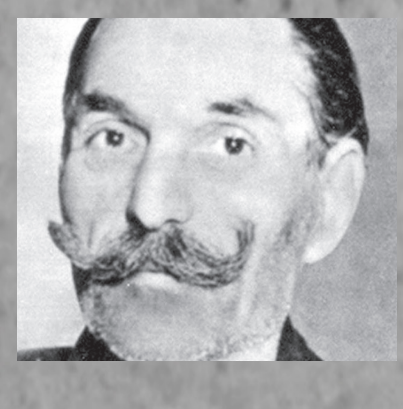
Lajošs Šteiners (*Steiner Lajos*,
1930–1958) VII rajons. Čengeri ielas
bruņotās grupas komandieris. Izpildīts
nāvessods.

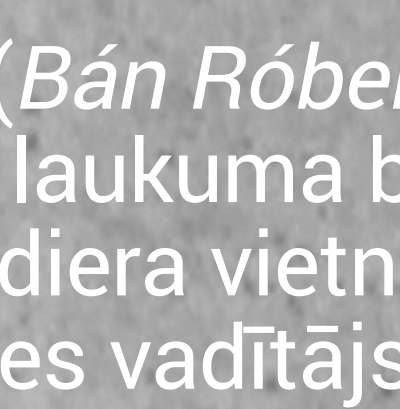
Dežē Ģarmatī (*Gyarmati Dezső*, 1927–2013)
Melburnas Olimpisko spēļu Ungārijas izlases
Revolucionārās komitejas priekšsēdētājs.
Emigrēja, bet 1958. gadā atgriezās dzimtenē.

Jānošs Sabo (*Szabó János*, 1897–1957)
II rajons. Sēna laukuma bruņotās grupas
vadītājs. Izpildīts nāvessods.

Ilona Salontai-Kovāča (*Szalontay-
Kovács Ilona*, 1940) VIII rajons. Bruņota
revolucionāre, Korvina šķērsielas
bruņotās grupas karoga glabātāja.
Emigrējusi.

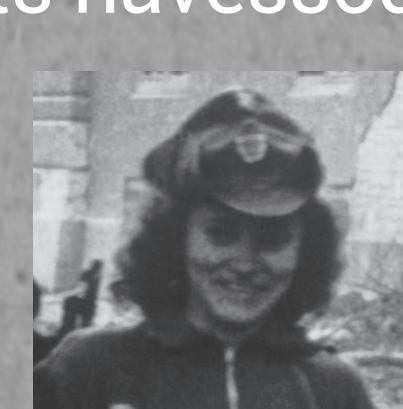
Roberts Bāns (*Bán Róbert*, 1934–1957)
II rajons. Sēna laukuma bruņotās
grupas komandiera vietnieks, vēlāk -
ogļraču brigādes vadītājs. Izpildīts
nāvessods.

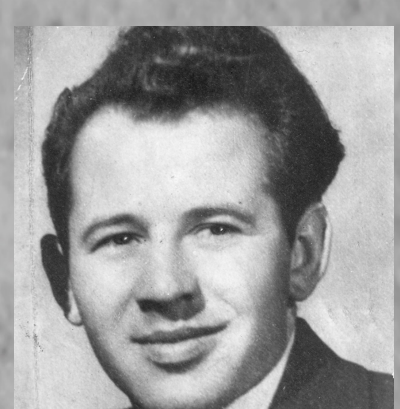
Katalina Havrila Bēlānē Štikere (*Havrila
Béláné Sticker Katalin*, 1932–1959)
VIII rajons. Bruņota revolucionāre,
Korvina šķērsielas bruņotās grupas
locekle. Izpildīts nāvessods.

Ģula Novē (*NÓVÉ Gyula*, 1938–2013)
VIII rajons. Bruņots revolucionārs, Korvina
šķērsielas bruņotās grupas loceklis.
Apcietināts.

Māria Sēkeja Dežēnē Šebestjēna (*Székely
Dezsőné Sebestyén Mária*, 1935) IX rajons.
Palīdzēja ievainotajiem kā medmāsa,
4. decembra sieviešu demonstrācijas
dalībniece. Apcietināta.

Jānošs Bārāni (*Bárányi János*,
1930–1959) IX rajons. Tompas ielas
bruņotās grupas komandieris. Izpildīts
nāvessods.

Istvāns Horvāts (*Horváth István*,
1936–1957) IX un XXI rajons. Bruņots
revolucionārs, zemessargs. Izpildīts
nāvessods.

Ģula Oberšovskis (*Obersovszky Gyula*,
1927–2001) Žurnālists un redaktors, 23.
novembra mēmas demonstrācijas un
4. decembra sieviešu demonstrācijas
organizators. Apcietināts.

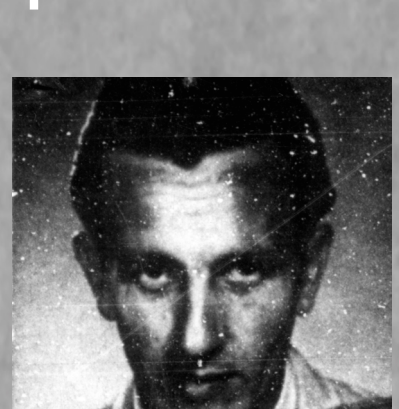
Māria Sēkeja Dežēnē Šebestjēna (*Székely
Dezsőné Sebestyén Mária*, 1935) IX rajons.
Palīdzēja ievainotajiem kā medmāsa,
4. decembra sieviešu demonstrācijas
dalībniece. Apcietināta.

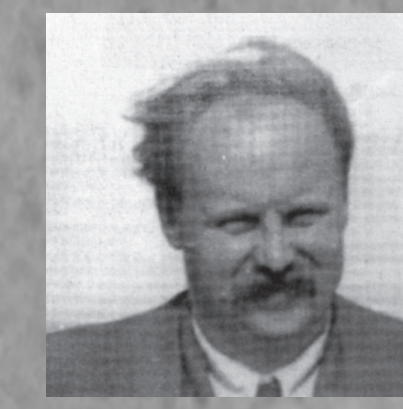
Gābors Bošnāks (*Bosnyák Gábor*,
1930–1958) VIII rajons. Bruņots
revolucionārs, Prātera ielas bruņotās
grupas vada komandieris. Izpildīts
nāvessods.

Láslo Ivāns Kovāčs (*Iván Kovács
László*) (1930–1957) IX. rajons.
Korvina šķērsielas bruņotās grupas
komandieris. Izpildīts nāvessods.

Láslo Oltvāni (*Oltványi László*,
1915–1996) XX rajons. Pešterzēbetes
bruņotās grupas komandieris.
Emigrējis.

Atila Sigeti (*Szigethy Attila*, 1912–1957)
Ģera. Ģeras Nacionālās padomes
priekšsēdētājs, vēlāk Dunāntūlas Nacionālās
padomes priekšsēdētājs. Pirms tiesas sēdes
izdarīja pašnāvību.

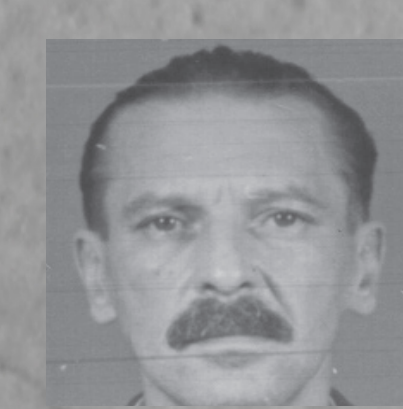
Ārpāds Brusņai (*Brusznai Árpád*,
1924–1958) Vesprēmas novada
Revolucionārās padomes priekšsēdētājs.
Izpildīts nāvessods.

Pāls Kabelāčs (*Kabelács Pál*, 1937)
VIII un IX rajons. Bruņots revolucionārs,
Korvina šķērsielas bruņotās grupas, vēlāk
Tompas ielas bruņotās grupas loceklis.
Apcietināts.

Antals Pālinkāss-Pallavicini (*Pálinkás-
Pallavicini Antal*, 1922–1957)
Rētšāga. Majors, Rētšāgas motorizētā
pulka Revolucionāro kareivju padomes
priekšsēdētājs. Izpildīts nāvessods.

Zoltāns Sobona (*Szobonya Zoltán*,
1909–1958) Jānošhalma. Jānošhalmas
Revolucionārās komitejas sekretārs,
vietējās pretošanās kustības organizators,
vēlāk – vadītājs. Izpildīts nāvessods.

Ferencs Čizmadi (*Csizmadi Ferenc*,
1932–1958) XIII rajons. Vāci prospekta
un Rākošpatakas ielas krustojumā
Anģalfeldā izveidotās bruņotās grupas
komandieris. Izpildīts nāvessods.

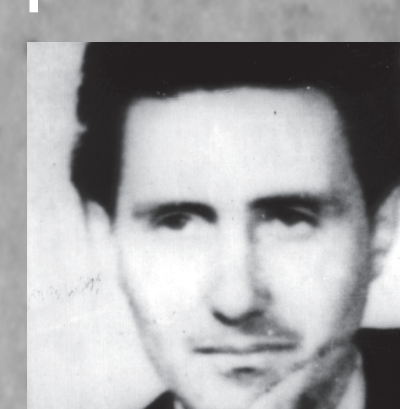
Gābors Karātšons (*Karátson Gábor*,
1935–2015) V rajons. Loranda
Etvēša (*Eötvös Loránd*) Universitātes
Revolucionāro studentu komitejas
biedrs, piedalījies Ungārijas Universitāšu
un augstskolu studentu asociācijas
dibināšanā. Apcietināts.

Lajošs Pēči (*Pécsi Lajos*, 1911–1958)
III rajons. Bruņots revolucionārs, majors,
Obudas Šmita pils bruņotās grupas
komandieris. Izpildīts nāvessods.

Ilona Tota (*Tóth Ilona*, 1932–1957)
VII rajons. Politiskās pretošanās dalībniece
slimnīcā Šandora Pēterfi ielā, pēdējā kursa
medicīnas studente, ārstēja ievainotos.
Izpildīts nāvessods.

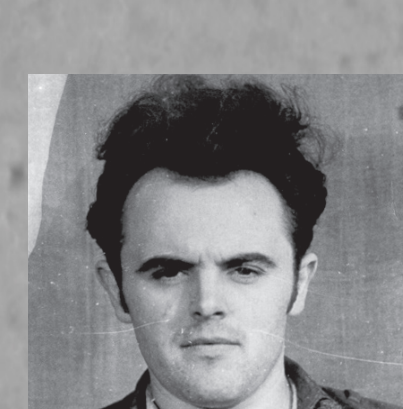
Pers Olafs Čongovai (*Csongovai Per
Olaf*, 1930–2005) IX rajons. Tizolto
ielas bruņotās grupas komandieris.
Emigrējis.

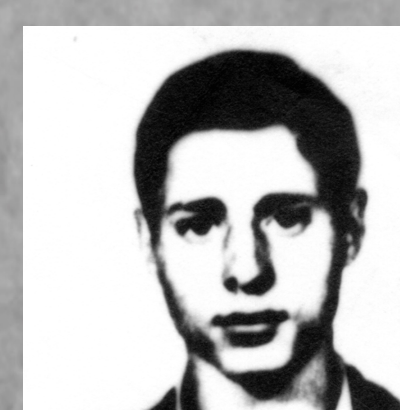
Tamāšs Kišs (*Kiss Tamás*, 1934)
Viens no Ungārijas Universitāšu un
augstskolu studentu asociācijas Segedā
un Budapeštā dibinātājiem, zemessargs.
Apcietināts.

Láslo Peredi (*Peredi László*, 1943–1997)
VIII rajons. Bruņots revolucionārs, viens
no gados jaunākajiem Korvina šķērsielas
bruņotās grupas dalībniekiem. Ievainots
cīņu laikā.

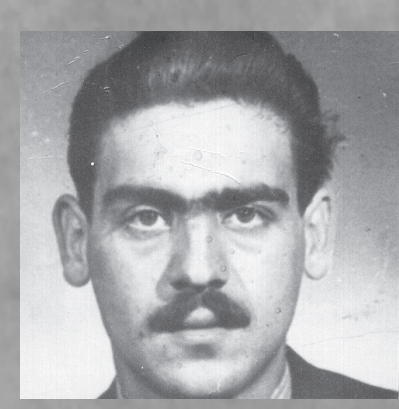
Láslo Verēbs (*Veréb László*, 1935–1959)
Terekbālinta. Zemessargs, dezertējis
karavīrs. Izpildīts nāvessods.

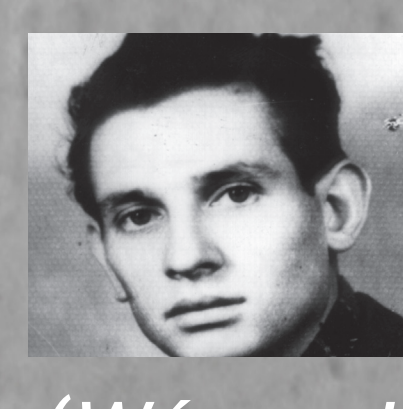
Jenē Dalmadi (*Dalmadi Jenő*, 1937)
III rajons. Bruņots revolucionārs, kareivis,
Obudas Šmita pils bruņotās grupas
vadītājs. Apcietināts.

Tamāšs Kišs (*Kiss Tamás*, 1934)
Viens no Ungārijas Universitāšu un
augstskolu studentu asociācijas Segedā
un Budapeštā dibinātājiem, zemessargs.
Apcietināts.

Gergejs Pongrācs (*Pongráz
Gergely*, 1932–2005) VIII rajons.
Korvina šķērsielas bruņotās grupas
komandieris. Emigrējis.

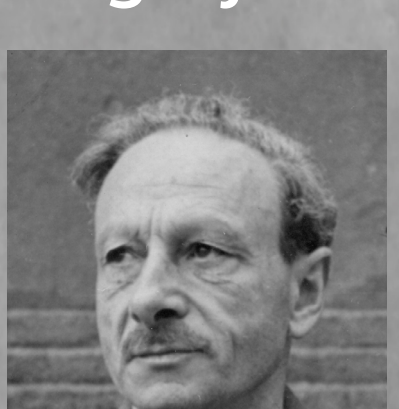
Istvāns Vāgners (*Wágners István*, 1936–
1985) IX rajons. Berzencei ielas bruņotās
grupas komandieris. Emigrējis.

Ģula Dandošs (*Dandos Gyula*,
1938–1957) Nīreghāza. Revolucionārās
studentu padomes vadītājs. Bēgot
nošauts uz robežas.

Pāls Koša (*Kósa Pál*, 1921–1959)
IV rajons. Ujpeštas Revolucionārās
komitejas līdzpriekšsēdētājs, bruņotās
pretošanās vadītājs. Izpildīts
nāvessods.

Mārtons Rajki (*Rajki Márton*, 1901–1959)
IV rajons. Ujpeštas. Ujpeštas Revolucionā-
rās komitejas līdzpriekšsēdētājs,
viens no Kristiešu partijas dibinātājiem.
Izpildīts nāvessods.

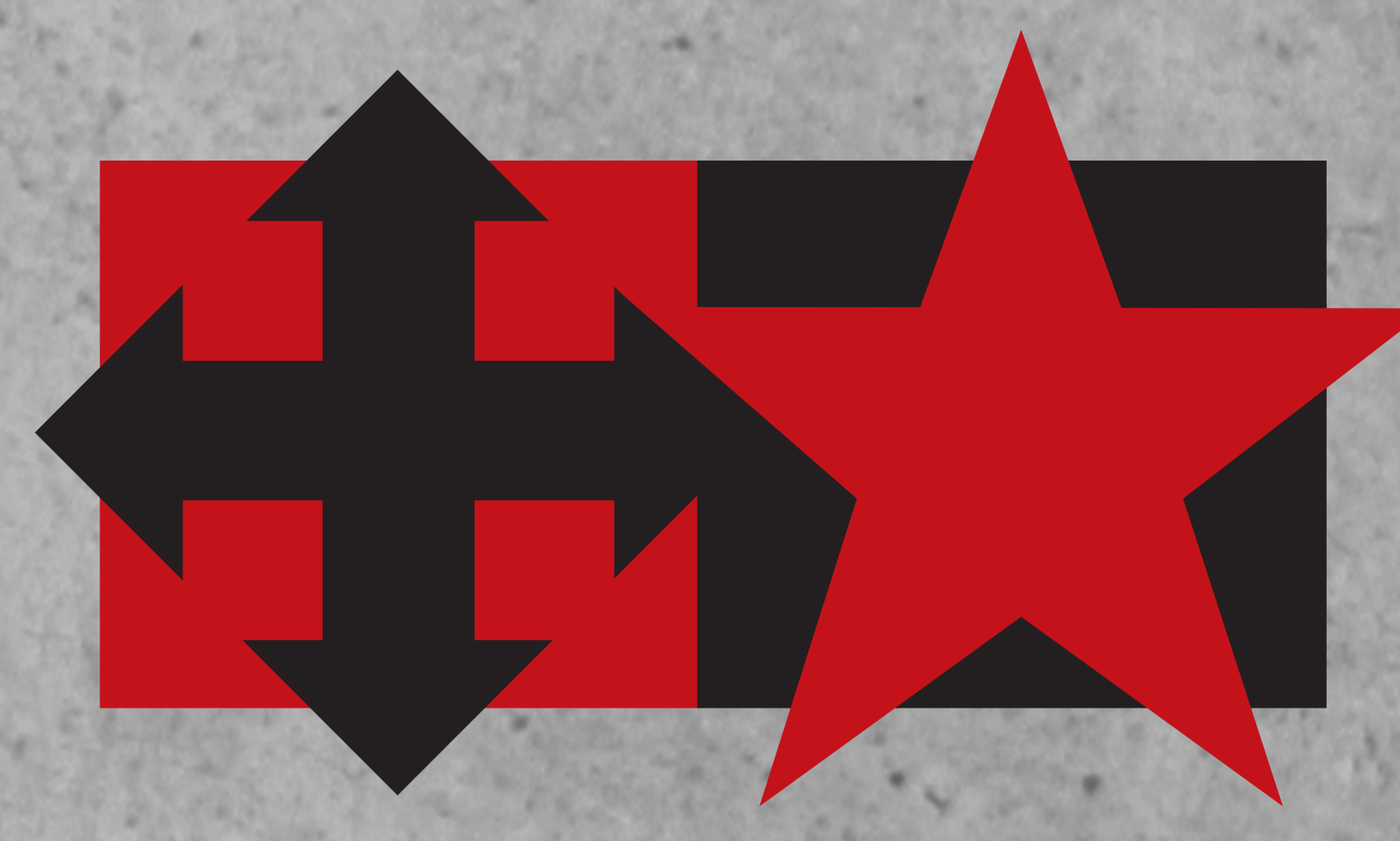
Māria Vitnere (*Wittner Mária*, 1937)
VIII rajons. Bruņota revolucionāre,
Korvina šķērsielas bruņotās grupas
dalībniece. Apcietināta.

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

MŪSU MIRUŠIE

Revolūcijas un brīvības cīņu laikā tika ievainoti gandrīz 20 000 cilvēku, bojā gāja vairāk nekā 2500, no tiem 2000 Budapeštā, un apmēram 200 000 bija spiesti pamest dzimteni. Novembra pirmajās dienās padomju varas iestādes apcietināja 5000 cilvēku, no tiem 860 personas – karavīrus, studentus, nepilngadīgus puīšus un meitenes – kā karagūstekņus aizveda uz Sibīriju. Gandrīz puse no revolūcijas un brīvības cīņu laikā kritušajiem bija Peštas puīši. Divpadsmit gadus pēc Otrā pasaules kara pēc brīvības cīņām Budapešta bija drupās.

Lieli postījumi bija nodarīti Jožefvārošas un Ferencvārošas rajonu centros un bulvāra apkārtnē. Vislielākie postījumi bija Korvina šķērsielā, Blaha Lujzas laukuma apkārtnē un VIII rajonā. Ievērojami postījumi bija arī Morica Žigmonda laukumā. Vairākas 1956. gadā nopostītās ēkas nebija iespējams atjaunot. Daudzviet ložu pēdas līdz pat mūsdienām atgādina par revolucionāru varonību.

„Ir mirušo piemiņas vakars: varoņu un mocekļu vakars.”

Laikraksts *Egyetemi Ifjúság* (tulkojumā – „Universitāšu Jaunatne”), 1956. gada 2. novembrī

„Budapešta. Šis vārds vairs neapzīmē pilsētu. Budapešta tagad nozīmē varonību.”

Ištivāns Erkēns (*Örkény István*)

“Mēs pamodāmies no lielgabalu šāvieniem un tanku radītā trokšņa. Pie katras mājas, arī šeit, Vāroshāzas ielā, stāvēja tanks. Mēs izgājām laukā un gājām pa pilsētu: pa Muzeja bulvāri, Illē prospektu, Naģa bulvāri, redzējām sašautas mājas, uz ielām mirušus jauniešus un kāpurķēžu saplacinātus cilvēkus. Krievus un ungārus kopā.”

Ištivāns Anģāls

“Pēkšņi no Zemkopības ministrijas jumta atskanēja ložmetēja kārtas. Laikam šāva pūlī. Cilvēki sāka bēgt, kur acis rāda. No tankiem uz gulošiem cilvēkiem šāva ar smagajiem ložmetējiem. Pa gaisu lidoja locekļi un galvas. Kad šāvieni apklusa, mēs piegājām pie ievainotajiem. Atkal sāka šaut, es paķēru vienu ievainoto, tas bija mazs bērns, gadus 10 vecs, viņš nomira manās rokās.”

Dr. Bertalans Andrāšfalvi (*Dr. Andrásfalvy Bertalan*)

„Laukums bija pilns ar mirušajiem. Vēl vairāk cilvēku bija uz ielas bruģa. Mēs apgājām apkārt Rākoci piemineklim. Tur bija visvairāk nogalināto. Ievēroju kādu jaunu skaistu meiteni. Apmēram divdesmit gadus vecu. Ar tikko mazgātiem matiem. Tas bija šokējoši, kā maigais vējiņš plivināja viņas matus.”

Jānošs Meslēni (*Meszlényi János*)

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

REPRESIJAS

Daudzi brīvības cīnītāji nepadevās līdz novembra vidum. Bet pārspēka dēļ viņiem nebija izredžu uzvarēt. Sacelšanās dalībniekus apcietināja. Padomju armijas vienību atbalstītā Kādāra valdība visādos veidos vērsās pret tiem, kas protestēja pret komunistu diktatūru.

Ungārijas sabiedrība dārgi samaksāja par divu nedēļu brīvību. Kādāra režīms nežēlīgi atriebās par 1956. gadu. Ungārijas vēsturē nebija piedzīvotas tādas represijas un terors. Tika ieviesta kara tiesa. Nāves sodu tagad varēja piespriest jau no 16 gadu vecuma. Atbilstoši jaunajiem noteikumiem nāves sodu piesprieda un izpildīja arī Pēteram Mansfeldam (*Mansfeld Péter*). Līdz 1961. gada beigām gandrīz 22 000 cilvēku piesprieda īsāku vai garāku cietumsodu. 229 brīvības cīnītājiem izpildīja nāves sodu, bet 13 000 aizturēja. Starptautiskā spiediena dēļ 1963. gadā izsludinātā amnestija neattiecās uz visiem. No nāves soda tomēr izbēgušie un no cietumiem atbrīvotie Peštas puīši, tāpat kā citi revolucionāri, nevarēja turpināt studijas. Viņiem bija grūti atrast savām spējām atbilstošu darbu un ienākumu avotu. Varoņi un viņu ģimenes locekļi tika pakļauti izsekošanai un vajāšanām, atmiņas par viņu varoņdarbiem centās izdzēst ar visiem iespējamajiem līdzekļiem. Pie varas esošie līdz pat iekārtas maiņai runāja par „kontrrevolūciju”, līdz beidzot 1989. gada 16. jūnijā, Imres Naģa un viņa biedru svinīgajā pārapbedīšanā, apbedīti tika arī komunisms, Kādāra režīms un diktatūra. Pēc iekārtas maiņas pirmais, brīvi ievēlētais Ungārijas parlaments 1990. gadā ar likumu noteica 1956. gada (Ungārijas) revolūcijas vēsturisko nozīmību.

„Mani vairākas reizes piekāva. Mani apsūdzēja par bruņotu sacelšanos ar nodomu gāzt tautas republiku. Piesprieda nāvessodu. Katalina Havrila Bēlānē Štikere bija mana biedrene arī revolūcijas laikā, un mēs līdz pēdējam bijām kopā uz nāvi notiesāto kamerā. Mani visvairāk satrieca brīdis, kad viņu aizveda pakārt.”

Māria Vitnere

„Es teicu, ka tā bija revolūcija. Mani aizveda uz drošības dienestu, tur es gadu biju vieninieku kamerā. Mani divas reizes piekāva: vienreiz man izsita zobus, otrreiz atsita nieres.”

Lāslonē Stancela (*Stancel Lászlóné*)

„Agrā rītā izgāju mazliet pastaigāties pa Margitas salu, kad atgriezos, tēvs mani gaidīja ārā un teica: „Edina, tevi nāca meklēt drošībnieki, pazūdi!”

Edina Kosmovski

„Biju ievainots. Man veica trīs operācijas, pirmajā reizē biju slimnīcā Vaša ielā, pēc tam Sikla slimnīcā, no turienes 26. oktobra rītā devos uz mājām, bet pēcpusdienā mani jau aizveda. Mani uzreiz neveda uz kara tiesu, bet pamatīgi pamocīja. Iedomājies, visā Marko ielas ēkā es biju viens pats. Es biju pirmais apcietinātais. Es tur pavadīju gan Ziemassvētkus, gan Jauno gadu. Vienreiz man piesprieda 8 gadus, tad 15 gadus, bet pēc tam 6 mēnešus viens pats sēdēju kopā ar notiesātajiem uz nāvi. Tā tas beidzās. Tad, sešdesmit trešajā, lielās amnestijas laikā tiku brīvībā.”

Vilmošs Veinhards (*Weinhardt Vilmos*)

„Uzreiz pēc 4. novembra sāka izplatīties baumas par deportācijām. Starp deportētajiem bija gan studentu, gan strādnieku vadītāji, bet pārsvarā vilcienos uz Padomju Savienību nokļuva vienkārši pilsoņi, gan jauni, gan ne tik jauni.”

Endre Martons

„Mēs aicinājām pretošanās dalībniekus pārtraukt cīņu. Bet ne visi paklausīja. Tos mēs bijām spiesti iznīcināt.”

Jānošs Kādārs

*„Marko ielas tiesā tiesnesis jautāja apsūdzētajam: „Kā iespējams, ka jūs, vecs komunist, pievienojāties fašistu salašņām?” Apsūdzētais Jožefs Pendli (iesauka Božo) (*Pendli József (Bozsó)*) pielēca kājās un, acīs skatīdamies, teica: „Viņi ar mani nerunāja, kā pieklājas runāt ar cilvēkiem, tāpēc man nekas cits neatlika, bija jāņem ierocis rokās!” Tad viņš ar iedomātu pistoli notēmēja uz tiesnesi un izšāva iedomātu šāvieni kārtu: Ra-ta-ta-tam!”*

Gābors Karātsōns

1956
2016

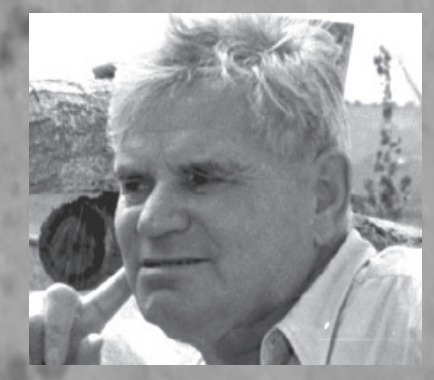

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

Ungārijas amatpersonas Augstākās Padomes priekšsēdētājs

Ištivāns Dobi (*Dobi István*, 1898–1968)
Augstākās Padomes priekšsēdētājs
(1952–1967)

Valdības locekļi

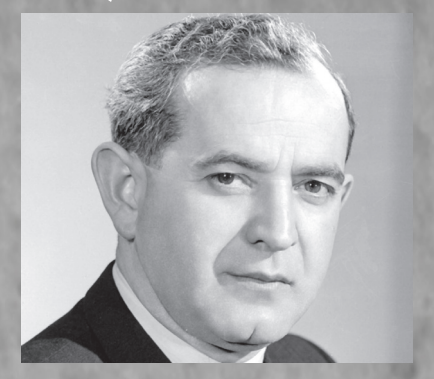
Jānošs Kādārs (*Kádár János*, 1912–1989)
Ministru Padomes priekšsēdētājs (1956–
1958, 1961–1965)

Ferencs Minnihs (*Münnich Ferenc*, 1889–
1967) Ministru Padomes priekšsēdētāja
vietnieks (1956–1958), Ministru Padomes
priekšsēdētājs (1958–1961)

Ištivāns Antošs (*Antos István*, 1908–1960)
finanšu ministrs (1957–1960)

Antals Apro (*Apró Antal*, 1913–1994)
rūpniecības ministrs (1956–1957),
Ministru Padomes priekšsēdētāja
vietnieks (1957–1971)

Valērija Benke (*Benke Valéria*, 1920–2009)
izglītības ministre (1958–1961)

Bēla Bisku (*Biszku Béla*, 1921–2016)
iekšlietu ministrs (1957–1962)

Lajošs Cinege (*Czinége Lajos*, 1924–1998)
pulkvedis, aizsardzības ministrs (1960–
1984)

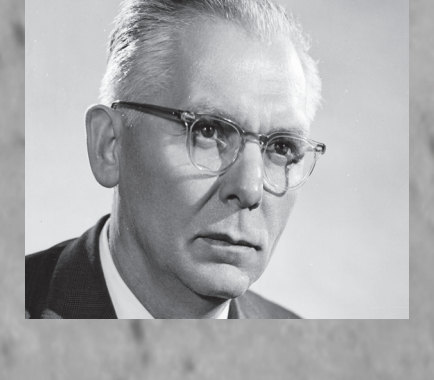
Imrē Degei (*Dögei Imre*, 1912–1964)
zemkopības ministrs (1956–1960)

Lajošs Fehērs (*Fehér Lajos*, 1917–1981)
ministru prezidenta vietnieks (1962–
1974)

Jenē Foks (*Fock Jenő*, 1916–2001)
ministru prezidenta vietnieks (1961–
1967)

Imrē Horvāts (*Horváth Imre*, 1901–1958)
ārliešu ministrs (1956–1958)

Pāls Ilku (*Ilku Pál*, 1912–1973)
izglītības ministrs (1961–1965)

Gula Kāllai (*Kállai Gyula*, 1910–1996)
izglītības ministrs (1956–1958),
Ministru Padomes priekšsēdētāja
vietnieks (1960–1965)

Ištivāns Koša (*Kossa István*, 1904–1965)
finanšu ministrs (1956–1957)

Pāls Lošonci (*Losonczi Pál*, 1919–2005)
zemkopības ministrs (1960–1967)

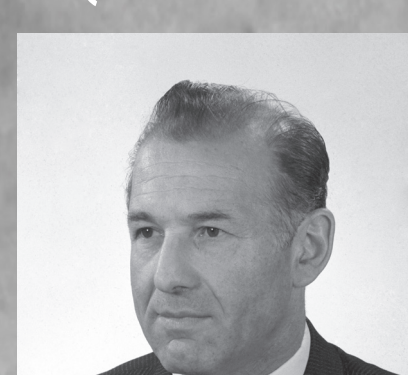

Gerģs Marošāns (*Marosán György*,
1908–1992)
valsts ministrs (1956–1960)

ATBILDĪGIE

Ferencs Nezvāls (*Nezvál Ferenc*,
1909–1987)
tieslietu ministrs (1957–1966)

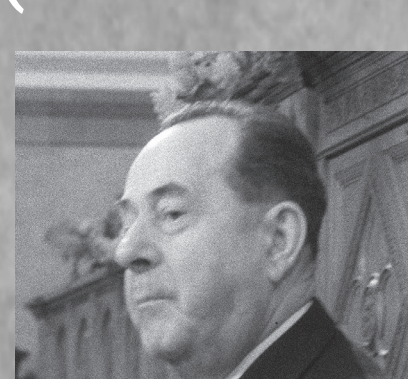
Režē Neršs (*Nyers Rezső*, 1923)
finanšu ministrs (1960–1962)

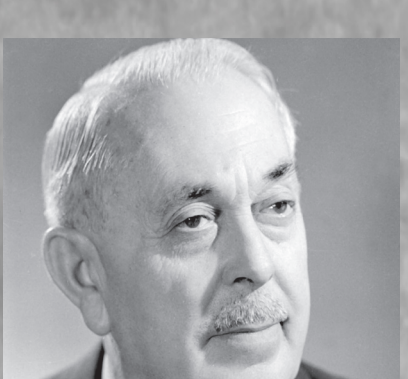
Jānošs Paps (*Pap János*, 1925–1994)
iekšlietu ministrs (1961–1963)

Jānošs Pēters (*Péter János*, 1910–1999)
ārliešu ministrs (1961–1973)

Gēza Rēvēss (*Révész Géza*, 1902–1977)
pulkvedis, aizsardzības ministrs (1957–
1960)

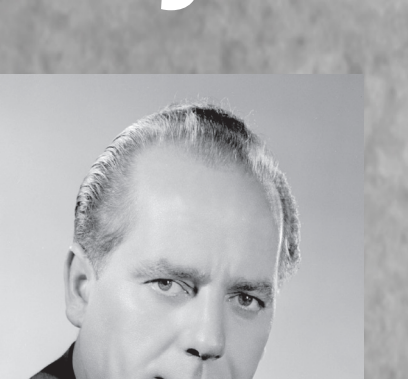

Šāndors Ronai (*Rónai Sándor*, 1892–1965)
tirdzniecības ministrs (1956–1958)

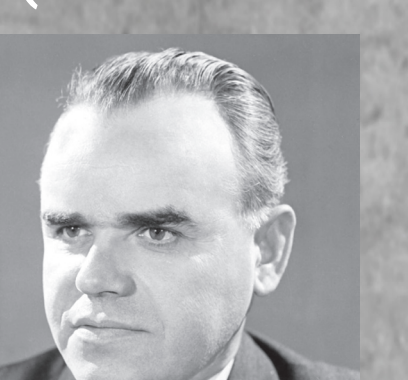

Endrē Šīks (*Sík Endre*, 1891–1978)
ārliešu ministrs (1958–1961)

Ungārijas Sociālistiskās strādnieku partijas Politbiroja locekļi

Šāndors Gāšpārs (*Gáspár Sándor*, 1917–2002)
Politbiroja loceklis (1962–1987)

Kārojs Kišs (*Kiss Károly*, 1903–1983)
Politbiroja loceklis (1956–1962)

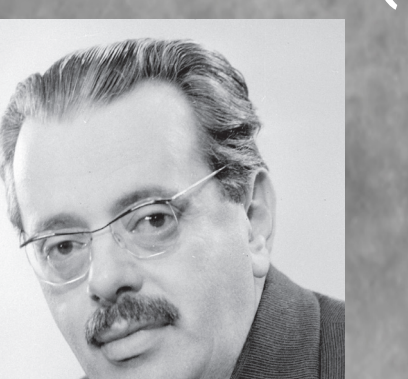
Zoltāns Komocšins (*Komócsin Zoltán*, 1923–1974)
Politbiroja loceklis (1962–1974)

Dežē Nemešs (*Nemes Dezső*, 1908–1985)
Politbiroja loceklis (1957–1980)

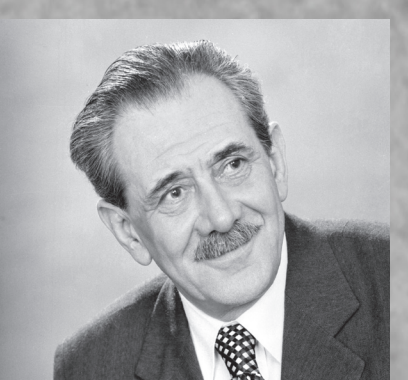

Miklošs Šomoģi (*Somogyi Miklós*, 1896–
1980) Politbiroja loceklis (1957–1966)

Ištivāns Sirmai (*Szirmai István*, 1906–1969)
Politbiroja loceklis (1962–1969)

Ungārijas Sociālistiskās strādnieku partijas Centrālās komitejas locekļi

Gerģs Ačēls (*Aczél György*, 1917–1991)
Centrālās komitejas loceklis (1956–1989)

Ferencnē Červenka (*Cservenka Ferencné*,
1918–2010) Centrālās komitejas loceklis
(1957–1988)

Lāslō Feldešs (*Földes László*, 1914–2000)
Centrālās komitejas loceklis (1956–1970)

Lajošs Gurko (*Gyurkó Lajos*, 1912–1979)
ģenerālmajors, Centrālās komitejas loceklis
(1959–1962)

Šāndors Nogrādi (*Nógrádi Sándor*,
1894–1971) pulkvedis, Centrālās
komitejas loceklis (1957–1971)

Ģula Usta (*Uszta Gyula*, 1914–1995)
ģenerālleitnants, Centrālās komitejas
loceklis (1956–1966)

Augstākās tiesas priekšsēdētāji

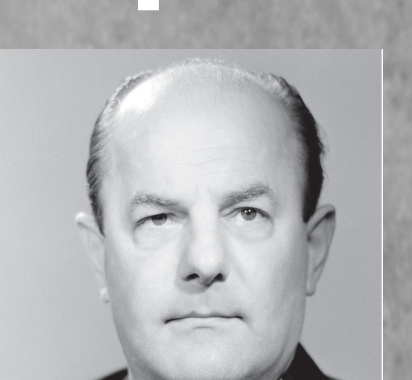

Dr. Jožefš Domokošs (*Domokos József*, 1890–
1978) Augstākās tiesas priekšsēdētājs (1954–
1958)

Mihājs Jahners-Bakošs (*Jahner-Bakos
Mihály*, 1912–1996) leitnants, Augstākās
tiesas priekšsēdētājs, kara tiesnesis
(1958–1963)

Ģenerālprokurors

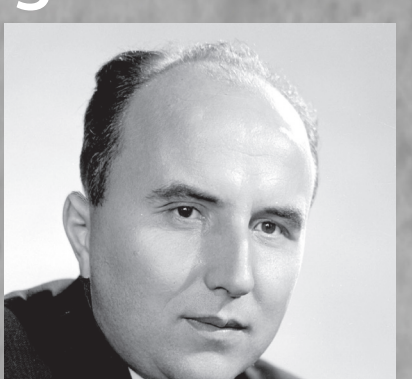

Dr. Gēza Sēnāši (*Szénási Géza*, 1919–1979)
ģenerālprokurors (1956–1975)

Atbildīgie par padomju militārā kontingenta iesaistīšanu

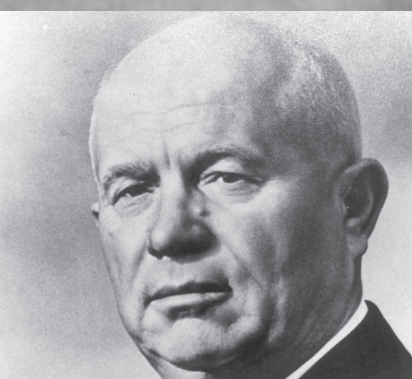

Ernē Gerē (*Gerő Ernő*, 1898–1980)
Ungārijas Darbaļaužu partijas Centrālās
komitejas ģenerālsekretārs (1956. gada
18. jūlijs–1956. gada 25. oktobris)

Andrāšs Hegedēšs (*Hegedűs András*,
1922–1999) Ministru Padomes
priekšsēdētājs (1955. gada 18.
aprīlis–1956. gada 24. oktobris)

Padomju Savienības amatpersonas

Nikita Sergejevičs Hruščovs (1894–1971)
Padomju Savienības komunistiskās partijas
CK ģenerālsekretārs (1953–1964)

Nikolajs Aleksandrovičs Bulganins (1895–
1975) Padomju Savienības Ministru
Padomes priekšsēdētājs (1955–1958)

Mihāils Ģeorgijevičs Pervuhins (1904–1978)
Padomju Savienības Ministru Padomes
priekšsēdētāja vietnieks (1955–1957)

Ģeorgijs Konstantinovičs Žukovs (1896–1974)
maršals, Padomju Savienības aizsardzības
ministrs (1955–1957)

Ivans Aleksandrovičs Serovs (1905–1990)
ģenerālmajors, VDK priekšsēdētājs (1954–1958)

Dmitrijs Trofimovičs Šepilovs (1905–1995)
Padomju Savienības ārliešu ministrs (1956–
1957)

Vasilijs Daniļovičs Sokolovskis (1897–1968)
maršals, Padomju armijas ģenerālstāba
priekšnieks (1952–1960)

Ivans Stepanovičs
Konevs (1897–1973)
maršals, Varšavas līguma
valstu Apvienoto bruņoto spēku
virspavēlnieks (1956–1960)

Jurijs Vladimirovičs Andropovs (1914–
1984)
Padomju Savienības vēstnieks Ungārijā
(1954–1957)

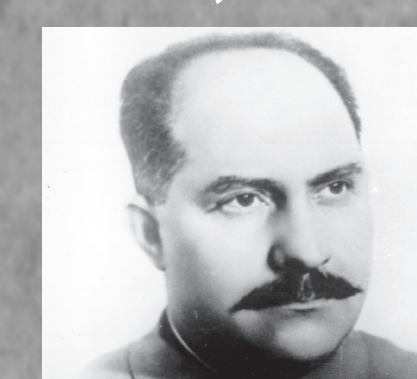
Averkijs Borisovičs Aristovs
(1903–1973)
Padomju Savienības komunistiskās
partijas Centrālās komitejas
sekretārs (1955–1960)

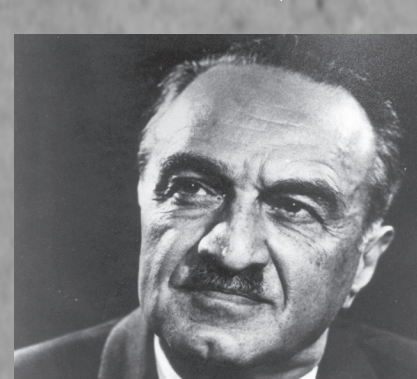
Leonīds Iljičs Brežņevs (1906–1982)
Padomju Savienības komunistiskās
partijas Centrālās komitejas sekretārs
(1956–1957)

Jekaterīna Aleksejevna Furceva (1910–
1974)
Padomju Savienības komunistiskās
partijas Centrālās komitejas prezidija
locekle (1956–1957)

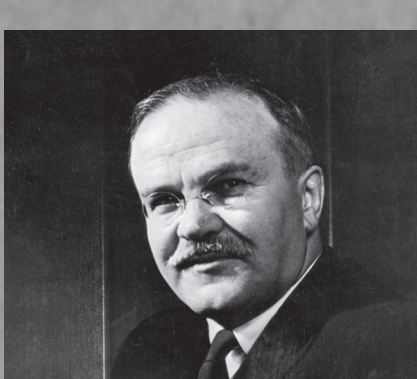
Lazars Moisejevičs Kaganovičs
(1893–1991)
Padomju Savienības komunistiskās
partijas Centrālās komitejas
prezidija loceklis (1930–1957)

Anastass Ivanovičs Mikojans
(1895–1978) Padomju Savienības
komunistiskās partijas Centrālās
komitejas prezidija loceklis (1935–
1966)

Ģeorgijs Maksimilianovičs Maļenkovs
(1902–1988) Padomju Savienības
komunistiskās partijas Centrālās
komitejas prezidija loceklis (1937–
1957)

Vjačeslavs Mihailovičs Molotovs
(1890–1986) Padomju Savienības
komunistiskās partijas Centrālās
komitejas prezidija loceklis (1926–
1957)

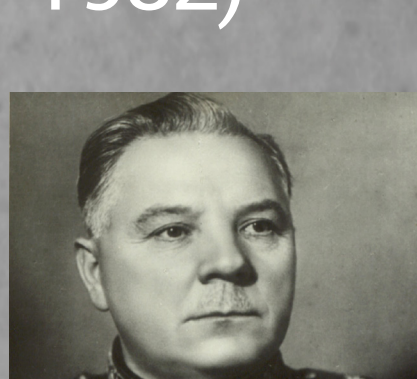
Maksims Zaharovičs Saburovs
(1900–1977) Padomju Savienības
komunistiskās partijas Centrālās
komitejas prezidija loceklis (1952–
1957)

Pjotrs Nikolajevičs Pospelovs
(1898–1979) Padomju Savienības
komunistiskās partijas Centrālās
komitejas sekretārs (1953–1960)

Mihails Andrejevičs Suslovs (1902–1982)
Padomju Savienības komunistiskās
partijas Centrālās komitejas prezidija
loceklis (1955–1982)

Kliments Jefremovičs Vorošilovs
(1881–1969) maršals, Padomju
Savienības Augstākās padomes prezidija
priekšsēdētājs (1953–1960), Padomju
Savienības komunistiskās partijas Centrālās
komitejas sekretārs (1926–1960)

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

„Mēs pat nezinājām, cik ir pulkstenis, ne arī to, kāda ir diena. Nedzirdējām ziņas, varējām tikai mutiski nodot tālāk jaunumus par to, kas noticis.”

Jožefs Naģidai (Nagyidai József)

„Ak Dievs, cik brīnišķīgi un pacilājoši šādos brīžos ir būt ungāram!”

Laikraksts Magyar Nemzet, 1956. gada 30. oktobrī

„Aptiekas skatlogā bija izlikts uzraksts: Mūsu revolūcijas tīrība ļauj mums šādi vākt ziedojumus, lai palīdzētu upuru ģimenēm. Ziedojumu lādē katru sekundi birst nauda. Nebija gandrīz neviena, kas nebūtu ziedojis. Un nebija neviena, kas ar noziedzīgu roku būtu pieskāries ziedojumiem.”

Laikraksts Magyar Szabadság (tulkojumā – „Ungāru Brīvība”), 1956. gada 3. novembrī

“Varoņu nāvē mirušo piemiņai ceturtdienas vakarā logos liekam ziedus un sveces!”

skrejlapa

“Izkariet nacionālo karogu!”

skrejlapa

„Kamēr šeit ir padomju vienības, tikmēr turpināsies brīvības cīņas un streiks!”

skrejlapa

„Zagšana nenotiek! Skatlogi bija sadauzīti, bet tur bija telefons. Un tie, kas bija zvanījuši pa telefonu, bija sametuši žetonus un naudu. Tik tīra bija revolūcija.”

Šándors Sabo

„Apšaudes rezultātā daudzu skatlogu stiklu bija saplēsti. Vairāki skatlogi bija tukši, tajos atradās ar roku rakstītas zīmītes: “Priekšmetus no skatlogiem atdevu mājas apsaimniekotājam.” Daži bija pat pievienojuši sarakstu un kārtīgi parakstījušies.”

Endre Martons

„Aizgāju uz veikalu nopirkt kaut ko ēdamu brokastīm. Policiju nekur nemanīja, bet iela bija ļaužu pilna, visi apsprieda nakts notikumus.”

Zoltāns Gēhers (Géher Zoltán)

„Jūlija strādāja Ūpeštas tekstila rūpnīcā. Viņa dzīvoja kopā ar vecākiem, kas arī bija rūpnīcas strādnieki. Viņa valkāja vīriešu bikses un zābakus, kas bija vairākus izmērus par lielu. Jā, es gribu dejot rozā kleitā, – viņa teica, – es nekad neesmu dejojusi. Darbā un arī mājās vienmēr bija pārāk daudz darba. Jūlija gāja bojā, aizsargājot Kiliana kazarmas.”

Endre Martons

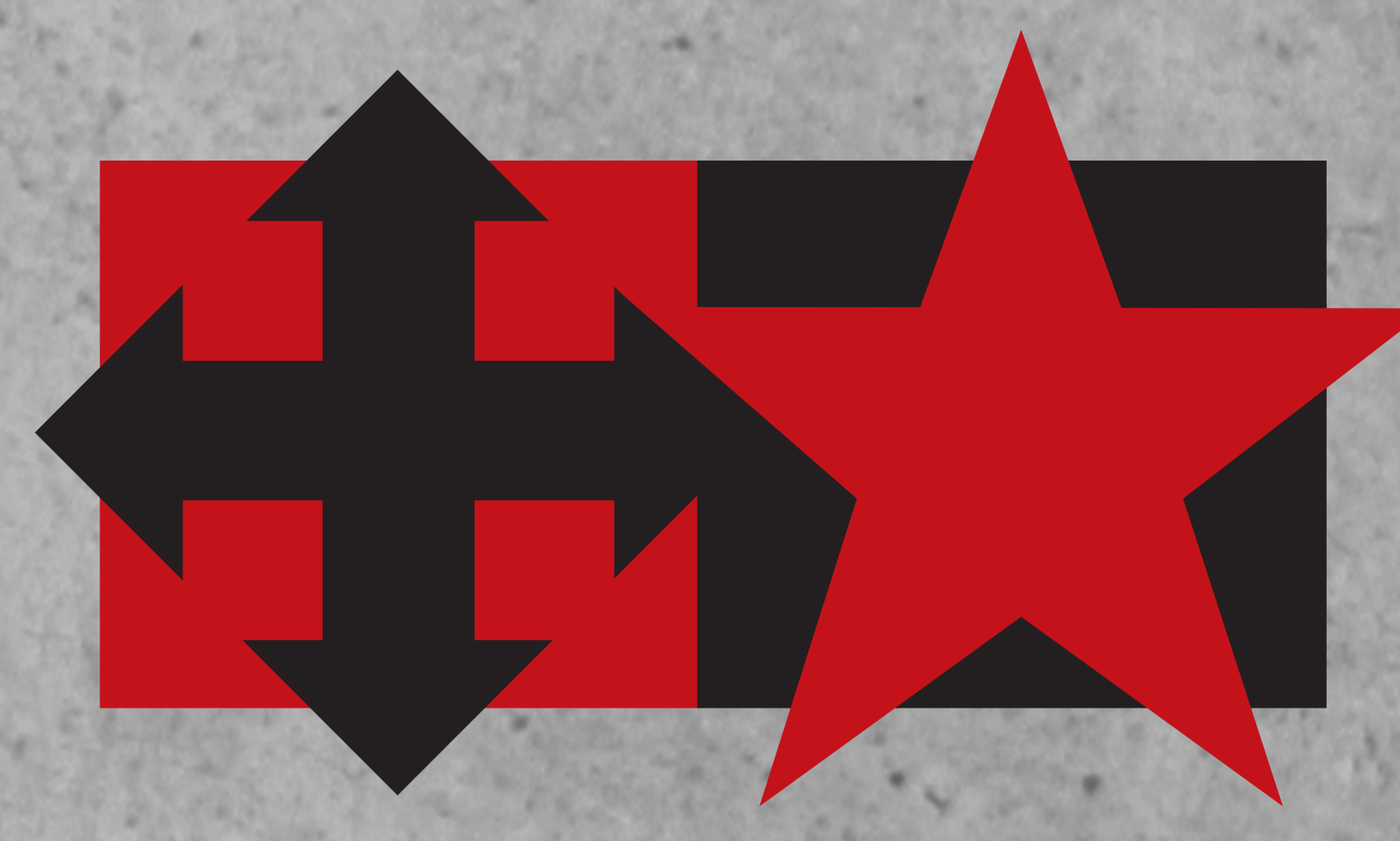

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

TerrorHáza
ANDRÁSSY ÚT 60.
HOUSE OF TERROR

1956. GADS UN PASAULE

„Pat ja ieroči ir krievu pusē, vēsture ir ungāru pusē.”

Laikraksts *The Washington Post and Times Herald*, 1956. gada 27. oktobrī

ŅUJORKA

„Ungāru ilgas pēc brīvības nonāca arī pārējās Austrumeiropas valstīs, un 1989. gadā komunistu režīms tika uzvarēts.”

Helmuts Kols, 2006

BERLĪNE

„Lai gan Ungārijas revolūciju izdevās apspiest, brīvības alkas no ungāru tautas sirds neizdevās izraut. Padomju tanki ar spēku apspieda Ungārijas revolūciju, bet ilgas pēc brīvības turpināja dzīvot cilvēkos. 1989. gadā Ungārija pirmā Eiropā no komunistiskas valsts kļuva par demokrātisku valsti. Ungāru tautas vēsture apliecina, ka brīvību var aizkavēt, bet to nevar liegt.”

Džordžs Bušs, 2006

ĶELNE

“Tika aizdedzināta cerība un atklāsmes liesma, ko nekad vairs nevarēs nodzēst. Revolūcija bija pašu ungāru, pašiem sev izcīnīta īsta revolūcija. Ungārijas revolūcija uz visiem laikiem apgāza komunisma apgalvojumu, ka ideja pārstāv cilvēkus, un parādīja pasaulei, ka drošme joprojām pastāv un ar to var uzveikt netaisnību.”

Ronalds Reigans, 1986

PARĪZE

„Ungāru asinis ir tāds dārgums Eiropai un brīvībai, mums ir jāsarģā katra to pile.”

Albērs Kamī, 1957

ROMA

“Nebija ne haosa, ne laupīšanu, ne marodierisma. Nenotika masveida cilvēku nogalināšana aiz atbēšanas. Dažu Valsts drošības dienesta virsnienu publiskā pakāršana liecināja par savaldību un apdomu. Salašņu diktatūras vietā, gandrīz vienlaikus ar sacelšanos, nodibinājās revolūcijas un strādnieku padomes. Šo padomju ievēlēšana un darbība skaidri apliecina demokrātijas un brīvības atdzimšanu.”

Hanna Ārente, 1958

LONDONA

VARŠAVA

“Ungārijas revolūcija ir komunisma beigu sākums.”

Milovans Ģilass (*Milovan Gyilas*), 1956

“1956. gada traģēdija uz visiem laikiem paliks kauna traips padomju iekārtai.”

Boriss Jelcins, 1992

EINDHOVENA